

jaargang 37 - prijs € 5,40 - september 2006

5

Actueel !!!
Onderwijskrant
URUZGAN
Zie pag. 30

Maatschappijwetenschappen
Examenbesprekingen
Oekraïne

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

5 Nieuw vak biedt duidelijkheid
Hoe organiseren scholen Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen?

9 Docenten kunnen meer leren dan ze denken
Interview met Geschiedenis-/Maatschappijleerdocent Paul Op Heij

11 Meer keuze voor vmbo
Evaluatie vmbo-t-examen Maatschappijleer 2006

13 Havo-examen op vwo-niveau
Evaluatie havo-examen Maatschappijleer 2006

16 Interessant en relevant
Evaluatie vwo-examen Maatschappijleer 2006

19 Klem tussen Rusland en Europa
Oekraïne nog geen kandidaat voor EU-lidmaatschap

R U B R I E K E N

3 Geknipt & geschoren

22 Grom

23 Lesmateriaal
De Nederlandse Grondwet

25 Recensie
Kom verder!

27 NVLM

28 Ingezonden

29 Signalementen

(Foto: Bert Spiertz)

Redactioneel

Met een juichstemming over de examenresultaten de zomervakantie ingegaan? Was die juist hard nodig om de kater te vergeten? Hoe dan ook zijn er weken van bezinning overheen gegaan en is de tijd rijp om nuchter en met kritische blik terug te kijken. Voor deze *Maatschappij & Politiek* hebben we zowel maatschappijleerdocenten als andere deskundigen naar hun oordeel over de examens Maatschappijleer gevraagd. Er is kritiek en we denken en hopen dat de samenstellers daar het komende jaar rekening mee zullen houden. Net zo goed als met de positieve opmerkingen, want die zijn er ook.

Ik schrijf dit stukje gapend en met vierkante ogen, beide tengevolge van lange zittingen voor de buis. Balkenende-II is zojuist aan zijn einde gekomen. Een missionair rompkabinet Balkenende-III, dat dit kalenderjaar nog verkiezingen zal organiseren, is in de maak. De kwestie Verdonk-Ali was de directe aanleiding van de crisis. Als was haar voornaam niet Ayaan maar Mohammed, heeft Ali het kabinet-Balkenende-II nog voor de laatste ronde knock-out weten te slaan. Wat je verder ook van de hele zaak mag denken, dat verdient bewondering.

Het betekent wel dat de Wet Integratie Nieuwkomers, Verdonks beoogde opvolger van de falende WIN van 1998, nog langer op zich laten wachten (overigens was die nieuwe WIN aangekondigd voor 1 januari 2005: over daadkracht gesproken...). In dit nummer wordt het examenboek voor de WIN-cursus Kennis van de Nederlandse Samenleving besproken, maar het is mij op dit moment onduidelijk of de implementatie van die cursus gewoon doorgang kan vinden.

Wat verder in dit nummer? Een greep: de invoering van Maatschappijwetenschappen komt aan de orde, vavo-docent Paul Op Heij laat in een interview weten dat we moeten ophouden over doelstellingen van mondigheid en aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen, omdat leerlingen al mondig genoeg zijn en die aansluiting voornamelijk egocentrisme in de hand werkt en Wolter Blankert schrijft over Oekraïne en de pogingen van dat land om naar West-Europa op te schuiven.

Hans van der Heijde

Grotere verschillen bij schoolexamens

Op particuliere scholen, vrije scholen en zwarte scholen slagen leerlingen voor hun eindexamen, die ergens anders zouden zakken. Dit concludeert de Algemene Onderwijsbond (AOB) na een onderzoek naar examencijfers. Uit het vandaag gepubliceerde onderzoek, dat in opdracht van de AOB is uitgevoerd, blijkt dat Nederlandse scholieren op sommige scholen gemiddeld flink hogere cijfers halen voor de schoolexamens dan voor het landelijke eindexamen. Dit was altijd al zo, maar het verschil is de afgelopen zeven jaar groter geworden. Opvallend is dat dit vooral op vwo-niveau speelt.

De oorzaak ligt volgens AOB-directeur Walter Dresscher in de veranderde houding van de politiek ten opzichte van het onderwijs, bijvoorbeeld bij staatssecretaris van Onderwijs Mark Rutte: 'De staatssecretaris ziet onderwijsinstellingen als bedrijven. Ze moeten dienstbaar zijn aan de klant. Dit staat op gespannen voet met het onderwijsniveau.'

Scholen stellen zelf de inhoud van de schoolexamens vast. Ook het aantal keren dat leerlingen een herkansing krijgen, mogen de scholen zelf bepalen. Onderzoeksleider Jaap Dronkers: 'Op een bepaald moment moeten leerlingen slagen. Je kan niet een halve klas laten zakken.'

Voor in het particulier onderwijs, op vrije scholen en op scholen met veel allochtone leerlingen is het verschil tussen eindexamen en schoolexamen groot. In enkele gevallen loopt het op tot anderhalf punt. Leerlingen kunnen hiermee slechte resultaten op het landelijk eindexamen compenseren. Zo slagen examenkandidaten

die op andere scholen zouden zakken. De trend leidt volgens het rapport tot een afwaardering van de middelbareschooldiploma's. Als deze trend doorzet, worden ook Nederlandse universiteiten gedwongen extra toelatingsexamens in te voeren, meent Dronkers.

(Bron: NRC Handelsblad, 9 juni 2006)[CG]

Extra corrector bij schoolexamen

Er moet een tweede corrector komen voor de schoolexamens in het voortgezet onderwijs. Een overgrote meerderheid van de Tweede Kamer wil zo voorkomen dat scholen, al dan niet moedwillig, leerlingen bevoordelen [zie 'Grotere verschillen bij schoolexamens' (red.)].

Een tweede corrector is nu alleen verplicht bij het centraal schriftelijk examen. Een vakcollega van een andere school, aangewezen door de Informatie Beheer Groep, kijkt het werk van de eindexamenkandidaat opnieuw na. Voor de schoolexamens, die plaatshebben voor het centraal schriftelijk is dit niet verplicht.

De PvdA is voorstander van een tweede corrector. 'Er bestaat altijd een risico dat een leraar bij een eigen leerling denkt: ik begrijp wel wat je antwoord is', zegt PvdA-Kamerlid Mariëtte Hamer. SP-Kamerlid Fenna Vergeer: 'Een pottenkijker van buiten de school is heel gezond'. VVD, D66, LPF en GroenLinks sluiten zich hierbij aan. Het CDA is voorzichtiger. Een externe, tweede corrector zou steekproefsgewijs schoolexamens moeten nakijken. (Bron: Marjan van den Berg, in: de Volkskrant, 10 juni 2006)[CG]

100 miljoen voor onderwijspersoneel

Minister van Onderwijs Maria van der Hoeven investeert structureel 100 miljoen euro in het onderwijspersoneel. Hiermee geeft zij meer mogelijkheden aan leraren om zich te ontwikkelen en hun bekwaamheid te onderhouden.

Leraren en ander onderwijspersoneel krijgen met deze 100 miljoen euro meer mo-

gelijkheden voor het onderhouden van hun bekwaamheid, scholing en persoonlijke ontwikkeling. Het bedrag geeft scholen meer beleidsruimte voor hun eigen personeelsbeleid en voor de professionalisering en begeleiding van het onderwijspersoneel. Scholen kunnen het geld ook besteden aan scholing van zij-instroomers, de begeleiding van beginnende leraren, de begeleiding van stagiaires en leraren-in-opleiding of het opleiden van onderwijspersoneel in de school.

Met deze investering kunnen leraren en werkgevers invulling geven aan de Wet op de Beroepen in het Onderwijs (Wet BIO) die op 1 augustus in werking treedt. In deze wet staat de kwaliteit van het onderwijspersoneel centraal. Tevens kunnen scholen de middelen inzetten voor professionaliseringsthema's die voortvloeien uit het nationale onderzoek Onderwijs aan het woord.

Vandaag tekende minister Van der Hoeven samen met de werkgevers- en werknemersorganisaties in het primair en voortgezet onderwijs een convenant over deze investering. Met dit convenant komen afzonderlijke subsidieregelingen voor scholing en begeleiding te vervallen. Dit betekent een vermindering van de administratieve last van scholen.

(Bron: Ministerie van OCW, 30 juni 2006)[MC]

Zuinige cijfers

Ons bin zünig. Ook met rapportcijfers maakt Nederland alle vooroordelen waar.

Hier heerst een zesjescultuur. Negens en tiens krijg je alleen als je een uitzonderlijke prestatie levert. Misschien niets mis mee, maar in het buitenland waar andere maatstaven gelden, maken Nederlandse studenten soms maar weinig indruk met hun karige cijferlijst.

Scholieren die tiens halen op hun eindexamen zijn een zeldzaamheid. Een zeven is al een heel mooi cijfer. In 2003 was het gemiddelde cijfer op het vmbo een 6,6, op de havo een 6,5 en op het vwo een 6,7, meldt de Nuffic, de organisatie voor internationalisering in het hoger onderwijs in de notitie *Cijfers*. In het hoger onderwijs is dat al niet veel beter. Uit een onderzoek van de Nuffic naar de verdeling van de tentamencijfers op vijf universiteiten en hogescholen, bleek een tien maar één keer voor te komen. Slechts zes procent van de studenten kreeg een negen.

Tweederde van de studenten kreeg wederom gewoon een zes of een zeven. Erg opzienbarend zijn deze cijfers niet; iedereen die in Nederland op school heeft gezeten weet hoe hard er voor een hoog cijfer moet worden gewerkt. Nederlandse docenten zijn nu eenmaal niet zo kwispig met hoge waarderingen: een tien is alleen voor een perfect gemaakt tentamen of examen. Dat is een kwestie van cultuur, onze calvinistische inborst, weet Sjoerd Meihuizen die voor de Nuffic de cijfers onder de loep nam. Daarnaast hoeft er door de algemene studiebeurs niet geconcurrereerd te worden om beurzen. Vooral het behalen van een diploma is een vereiste om verder te komen in het onderwijs. Nederlanders zijn daarom niet zo prestatiegericht, meldt hij.

(Bron: Margreet van Beem, in: *Spits*, 24 juli 2006)[MC]

Belgische discipline trekt Nederlandse scholieren aan

17.000 Nederlandse scholieren gaan in België naar school. Het niveau van het onderwijs is vergelijkbaar, '... maar hier zijn ze tien keer strenger'. Op de technische school Het Spijker in de Belgische grensgemeente Hoogstraten (bij Breda) staan alle leerlingen rechtop naast hun stoel als de leraar binnenkomt. Ze zijn de hele les stil en als ze iets willen vragen, steken ze eerst hun hand op.

Toch is het niveau van het onderwijs in Nederland verhoudingsgewijs zeker niet slecht. Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking bleek gelijk aan het gemiddelde opleidingsniveau van alle OESO-landen. Directrice Katelijne Dijckmans van Het Spijker zoekt de oorzaak van de grote hoeveelheid Nederlandse leerlingen op haar school niet in de kwaliteit van het onderwijs, maar in een gebrek aan discipline op Nederlandse scholen. Als leerkracht ging ze een paar keer op bezoek bij een school in Tilburg: 'Daar leek het wel een duiventil'. Volgens de directrice hielden de leerkrachten er amper orde en liep iedereen zomaar naar binnen en naar buiten. Dijckmans: 'Ouders die hun kinderen naar een Belgische school sturen, zijn ouders die voor een wat strengere opvoeding kiezen'.

Nathalie van der Velk (19) en Joep Mer-mans (18) zijn Nederlandse scholieren op Het Spijker. Ze hebben allebei een vmbo-diploma op zak en zien hun opleiding in België als een extraatje. Nathalie moet nu veel meer leren, zegt ze, hoewel het formeel gezien hetzelfde niveau is. Ze vindt dat ze na twee jaar op Het Spijker meer geleerd heeft dan na vier jaar onderwijs in Nederland. Joep vindt het Nederlands onderwijs 'een slecht gestructureerde ben-

de'. Hij denkt dat zijn Belgische diploma meer waard is. Daaraan twijfelt docent en onderzoeker Eddie Denessen van de Radboud Universiteit in Nijmegen. Hij gelooft niet dat de Nederlandse werkgevers zo goed van de verschillende onderwijsge-woonten in België en Nederland op de hoogte zijn.

(Bron: NRC Handelsblad, 5 juli 2006)[MC]

Bescherming religieuze identiteit toegestaan

Het Hoornbeeck College in Amersfoort mag een leerling weigeren omdat er thuis televisie wordt gekeken en internet wordt gebruikt. Dit heeft de rechtbank in Utrecht gisteren bepaald. De ouders van de scholier beraden zich op hoger beroep. In Artikel 23 (lid 5) van de Grondwet staat: 'De eisen van deugdelijkheid...worden bij de wet geregeld, met inachtneming, voor zo-ver het bijzonder onderwijs betreft, van de vrijheid van richting'.

Die vrijheid van richting houdt in dat de school veel zelf mag bepalen, zoals het gebruik van leermiddelen en de aanstelling van haar onderwijzers. Tevens kunnen op religieuze gronden leerlingen worden afgewezen; dit om de identiteit van de school te handhaven.

Een bijzondere school mag niet zomaar iemand weigeren. De school moet het besluit onderbouwen en het moet duidelijk met de eerder genoemde (religieuze) identiteit hebben te maken. Verder moeten die eigen normen consequent worden toegepast. In geval van de betreffende leerling vindt de Utrechtse rechtbank dat daaraan is voldaan. De aangevoerde redenen voor weigering (zus draagt broeken, ouders zijn pro medezeggenschapsraad, ze lezen foute bijbelvertalingen en maken gebruik van internet en televisie) druisen in tegen de religieuze toelatingsnormen van het Hoornbeeck College. De school mag de leerling daarom weigeren, ook al willen de ouders nog zo graag dat hun zoon die school bezoekt.

(Bron: AD/Amersfoortse Courant, 2 augustus 2006)[MC]

Nieuw vak biedt duidelijkheid

COEN GELINCK

Als de voortekenen ons niet bedriegen gaan veel docenten zich de komende tijd met de invoering van Maatschappijwetenschappen bezighouden. Volgens het Tweede Fase Adviespunt overweegt 25 procent van de scholen om Maatschappijwetenschappen aan te bieden, nu is dat slechts 11 procent. Deze inventarisatie van Maatschappijleer 2 op drie scholen kan wellicht als basis dienen voor de organisatie van Maatschappijwetenschappen.

Nadat docenten hun schoolleiding hebben weten te overtuigen dat Maatschappijwetenschappen moet worden ingevoerd - bijvoorbeeld met behulp van 'Stappen en strategieën voor een succesvolle lobby' (uit: *Maatschappij & Politiek*, 2004, nummer 8) komt de volgende vraag op: hoe roosteren we Maatschappijwetenschappen in? En hoe zit het met de aansluiting tussen Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen?

In dit artikel wordt de huidige praktijk op havo/-vwo-scholen met Maatschappijleer 2 besproken. Aan het woord komen Willem Norbruis (El-

zendaalcollege Boxmeer), Marijke Hofstee (OSG Sevenwolden Heerenveen) en de auteur van dit artikel, Coen Gelinck (Montessori Lyceum Amsterdam, MLA). Over de inrichting van het onderwijs na 2007 is vaak nog weinig bekend, maar informatie over de actuele situatie op de Maatschappijleer 2-scholen kan u wellicht op weg helpen als u Maatschappijwetenschappen gaat invoeren.

De lessentabel

In de tabel op pagina 6 kunt u zien hoe Maatschappijleer 1 en 2 nu worden ingeroosterd. In grote lijnen hebben de meeste leerlingen in 4-vwo twee uur Maatschappijleer 1 per week, in 4-havo meestal iets meer. Leerlingen die Maatschappijleer 2 kiezen krijgen in 5-havo, 5-en 6-vwo drie lessen Maatschappijleer 2 per week. Toch zijn er veel verschillen: de omrekening van studielasturen naar lessen heeft op de drie scholen verschillende uitkomsten', een lesuur duurt 40, 45 of 50 minuten, en op twee van de drie scholen wordt geperiodiseerd.

Op het Elzendaalcollege en op OSG Sevenwolden worden Maatschappijleer 1 en Maatschappijleer 2 *na* elkaar aangeboden. Beide scholen hebben voor deze oplossing gekozen zodat leerlingen niet voor Maatschappijleer 2 hoeven te kiezen als ze nog nooit Maatschappijleer hebben gehad. Op OSG Sevenwolden levert dit een nadeel op: de leerlingen in 5-havo moeten Maatschappijleer 2 in *een* jaar doen. Volgens Marijke Hofstee 'is dat hard werken, maar goed te doen'. Op het Elzendaalcollege speelt dit probleem niet, omdat deze school Maatschappijleer 2 alleen op het vwo aanbiedt. Groot voordeel van deze indeling is volgens Willem Norbruis dat de leerlingen bij Maatschappijleer 2 de kennis van Maatschappijleer 1 al op zak hebben. Het MLA heeft er wel voor gekozen Maatschappijleer 1 en Maatschappijleer 2 in 4-havo *naast* elkaar aan te bieden. De leerlingen hebben in de eerste helft van de vierde klas alleen Maatschappijleer 1, maar in de tweede helft van het jaar krijgen ze daar Maatschappijleer 2 bij. De leerlingen moeten op deze school dus Maatschappijleer 2 kiezen voordat ze met Maatschappijleer 1 hebben kennisgemaakt. Dat geldt overigens ook voor het vwo: alle leerlingen moeten al in de derde klas hun volledige vakkenpakket kiezen. Volgens de schoolleiding is dit de enige manier om

te zorgen dat het aantal lesgroepen niet uit de klauwen loopt. De sectie zou liever zien dat leerlingen in de vierde klas alsnog voor Maatschappijleer 2 mogen kiezen, omdat veel leerlingen pas echt enthousiast voor het vak raken als ze Maatschappijleer 1 krijgen. Of ze dan nog Maatschappijleer 2 mogen kiezen hangt nu af van de ruimte in de al gevormde Maatschappijleer 2-groepen.

Aantal lessen per week in de verschillende jaarlagen

Let op: het aantal perioden per jaar en de lengte van een lesuur verschillen per school! (KWT=keuzewerktijd)

Huidige situatie	4-havo	5-havo	4-vwo	5-vwo	6-vwo
Elzendaalcollege					
(5 perioden per jaar, lesuren van 50 minuten)					
Maatschappijleer 1	2 perioden: 4 lesuren 2 KWT-uren 1 periode: 2 lesuren 1 KWT-uur	-	2 perioden: 2 lesuren 1 KWT-uur 1 periode: 3 lesuren 1 KWT-uur	-	-
Maatschappijleer 2	-	-	-	4 perioden: 2 lesuren 1 KWT-uur 1 periode: 3 lesuren 1 KWT-uur	het hele jaar: 2 lesuren 1 KWT-uur
OSG Sevenwolden					
(lesuren van 45 minuten)					
Maatschappijleer 1	het hele jaar: 2 lesuren	-	het hele jaar: 2 lesuren	-	-
Maatschappijleer 2	-	het hele jaar: 3 lesuren	-	het hele jaar: 3 lesuren	het hele jaar: 3 lesuren
MLA					
(4 perioden per jaar, lesuren van 40 minuten)					
Maatschappijleer 1	het hele jaar: 2 lesuren 1 KWT-uur	-	3 perioden: 2 lesuren 0,5 KWT-uur	-	-
Maatschappijleer 2	2 perioden: 2 lesuren 0,5 KWT-uur	het hele jaar: 3 lesuren	-	het hele jaar: 3 lesuren 1 KWT-uur	het hele jaar: 3 lesuren

Overlap en aansluiting

Bij zowel Maatschappijleer 1 als Maatschappijleer 2 komen nu nog domeinen als Politieke Besluitvorming, Massamedia en Mens & Werk aan de orde. Deze overlap in het programma verdwijnt omdat in 2007 het programma van het verplichte vak Maatschappijleer verandert. Als het gaat om de bestaande inhoudelijke overlap ervaart Willem Norbruis weinig problemen: 'Bij drie onderwerpen is Maatschappijleer 2 een herhaling en verdieping van Maatschappijleer 1, de andere onderwerpen zijn nieuw'. Ook Marijke Hofstee biedt Maatschappijleer 2 vooral als verdieping aan. 'Herhaling is natuurlijk prima, maar de nadruk ligt meer op de onderwerpen die niet bij Maatschappijleer 1 zijn behandeld'.

De sectie Maatschappijleer op het MLA is niet gelukkig met de overlap tussen de onderwerpen van Maatschappijleer 1 en 2, juist omdat de onderwerpen van Maatschappijleer 1 vaak ook weer de domeinen voor het centraal schriftelijk eindexamen (CSE) zijn. De leerlingen krijgen op het MLA bij Maatschappijleer 2 als eerste onderwerp onderzoeksvaardigheden, om duidelijk te maken dat het echt een ander vak is dan Maatschappijleer 1. De docenten op het MLA vinden het een prettig vooruitzicht dat de overlap met het nieuwe programma voor Maatschappijleer na 2007 tot het verleden gaat behoren.

een prettig vooruitzicht

dat de overlap met het nieuwe programma

voor Maatschappijleer na 2007

tot het verleden gaat behoren.

2007

Wat verandert er vanaf 2007?

- 1) Maatschappijleer 1 heet vanaf 2007 Maatschappijleer. Dit vak krijgt 120 studielasturen op de havo (nu is dat 160) en 120 studielasturen op het vwo (dat aantal blijft hetzelfde). Consequentie hiervan zal zijn dat op het Elzendaalcollege het aantal lesuren op de havo zal worden gelijkgetrokken met het huidige aantal op het vwo. Op OSG Sevenwolden en het MLA is nog niet bekend of er iets in het aantal uren Maatschappijleer op de havo gaat veranderen.
- 2) Maatschappijleer 2 heet vanaf 2007 Maatschappijwetenschappen. Dit vak krijgt 320 studielasturen op de havo (120 meer dan nu) en 440 studielasturen op het vwo (80 meer dan nu). Op het Elzendaalcollege zal Maatschappijwetenschappen ook op de havo worden ingevoerd, tot nu toe kende alleen de vwo-afdeling Maatschappijleer 2. Waarschijnlijk krijgen de leerlingen zowel in 4- als in 5-havo twee lesuren Maatschappijwetenschappen per week, gekoppeld aan een uur keuzewerktijd (KWT) ². Willem Norbruis verwacht dat in zowel 5- als 6-vwo een lesuur Maatschappijwetenschappen zal

worden toegevoegd aan de bestaande urentabel. Op OSG Sevenwolden en op het MLA is nog niet duidelijk welke gevolgen de toename in studielasturen voor de lessentabel zal hebben.

- 3) Praktische opdrachten zijn niet meer verplicht, dat wil echter niet zeggen dat deze gaan verdwijnen. De drie scholen in dit artikel willen ze behouden. Op het Elzendaalcollege wordt overwogen op dit terrein meer samen te werken met bijvoorbeeld andere zaakvakken en Nederlands.
- 4) Deze drie scholen gaan Maatschappijwetenschappen in elk geval in de profielen Cultuur & Maatschappij en Economie & Maatschappij aanbieden. Op het MLA en op de OSG Sevenwolden wordt het vak ook in de vrije ruimte aangeboden, op het Elzendaalcollege gebeurt dat alleen als het roostertechnisch mogelijk is.

Inroostering

Op de drie scholen is nog niet duidelijk hoe de toename van het aantal studielasturen voor Maatschappijwetenschappen zich naar de lessentabel zal gaan vertalen. Een belangrijk discussiepunt, ook voor scholen die in 2007 het examenvak invoeren, is de inroostering van Maatschappijwetenschappen op de havo. Idealiter zou volgens veel docenten Maatschappijwetenschappen *na* Maatschappijleer moeten komen. De vraag is echter of dit in praktijk ook mogelijk is. Het aantal studielasturen voor Maatschappijwetenschappen stijgt van 200 naar 320, een toename van 60 procent. Als het vak in 5-havo wordt geconcentreerd zal Maatschappijwetenschappen in dat leerjaar veel (les)tijd in beslag nemen. Spreiding van de lessen over 4- en 5-havo lost dit probleem op, maar heeft tot gevolg dat leerlingen in 4-havo beide vakken naast elkaar in het rooster zien staan. Ook zullen leerlingen al in de derde klas moeten kiezen voor een vak dat ze niet kennen. Dit stelt hoge eisen aan de voorlichting door decanen en maatschappijleerdocenten.

De nieuwe naam voor Maatschappijleer 2 en de nieuwe inhoud van het verplichte vak Maatschappijleer bieden in dit kader een belangrijk voordeel: voor leerlingen is het vanaf 2007 veel duidelijker dat het hier om twee verschillende vakken gaat. ■

Noten

1. Bij de NVLM kunt u een document met meer informatie over de omrekening van studielasturen naar lessen aanvragen.
2. In keuzewerktijd (KWT) kunnen leerlingen aan vakken werken en met vakdocenten overleggen. De leerlingen kunnen tussen verschillende vakken kiezen. Als een leerling voor Maatschappijleer kiest werkt hij/zij in een lokaal met de docent Maatschappijleer.

Docenten kunnen meer leren dan ze denken

LIEKE MEIJS

Hoewel het examentijd is gaat Paul Op Heij, docent *Geschiedenis/Maatschappijleer op de vavo (voortgezet algemeen volwassenenonderwijs)* van het ROC Nijmegen er toch voor zitten om zijn bespiegelingen omtrent school, vak, leerlingen en collega's in een **interview** aan *Maatschappij & Politiek* toe te vertrouwen.

Vanaf 1991 werkt Paul Op Heij in het onderwijs, respectievelijk op een mbo, een school voor gehandicapten, enkele reguliere middelbare scholen, een particuliere school en, sinds twee jaar, in het volwassenenonderwijs: 'inmiddels een prima ondergrond om ooit Minister van Onderwijs te worden', grapt hij. Na mijn eerste vraag wordt hij serieuzer.

Lieke Meijs: Wat vindt u van het onderwijs binnen de vavo, in vergelijking tot eerdere ervaringen?

Paul Op Heij: 'De vavo - en overigens niet alleen de vavo - zou meer van het particulier onderwijs kunnen leren. Daar is echter verzet tegen. Men doet steeds alsof dat een totaal ander marktsegment is, maar dat is onzin. Vavo-onderwijs kan strakker worden geregeld; dat biedt cursisten meer houvast. Het slagingspercentages moet hoger: van 70 procent naar 90 procent (let wel: het was ooit 50 procent).

De afgelopen jaren was het voortbe-

staan van vavo-Nijmegen onzeker, omdat de gemeente de subsidie in-trok. Inmiddels is van die nood een deugd gemaakt en is men tot een nieuwe constructie gekomen: een samenwerkingsverband tussen vavo en reguliere middelbare scholen in Nijmegen en omgeving. Die scholen betalen mee als de vavo hun uitvallers opvangt, om die, met een volledig pakket dan wel voor ontbrekende vakken, alsnog aan een diploma te helpen. Hiermee krijgt de vavo in principe een voorsprong op particuliere scholen, die geen dergelijk samenwerkingsverband kennen en een smak geld van ouders moeten vragen.'

U heeft maar een jaar, drie uren per week, om leerlingen op het vmbo-, havo-, of vwo-examen voor te bereiden?

'Dat klopt, maar ik heb maar zelden klassen van meer dan vijftien of twintig leerlingen. Dat zou op elke school regel moeten zijn: halveer de groepen en je hebt nog maar de helft van de lestijd nodig. De belangrijkste oorzaak van de uitval in het reguliere onderwijs zijn die grote groepen; die gaan vooral ten koste van de kwetsbaarste leerlingen. In een kleine groep is er meer aandacht voor iedereen, zijn er minder ordeproblemen en gaat er dus minder tijd verloren. Neem ook het maken en begeleiden van werkstukken, een speerpunt van het Studiehuis, richting vervolgonderwijs: in kleinere groepen heb ik de tijd dat werk als proces te begeleiden - zeg maar een, twee, drie keer op en neer via e-mail - en krijgen leerlingen zo de kans om iets van fouten en van aanwijzingen te leren. Uiteindelijk zie ik dat leerlingen trots zijn op hun product en ook mij geeft het meer

voldoening. Het is immers mijn vak om cursisten iets te *leren*.'

Heeft u in die drie uren per week wel tijd om leerlingen zelfstandig te laten werken?

'Mijn lessen kun je rustig docentgestuurd noemen, want dan houd je er tenminste tempo in. Het zijn echter niet alleen doceerlessen. Ik sluit aan op de actualiteit, met krantenartikelen, fragmenten uit documentaires - vaak als lesopening. Vervolgens leg ik iets uit en geef ik gestructureerde opdrachten: niet stuurloos, maar gericht het internet afstruinen. Van mijn geschiedenisstudie op de universiteit herinner ik me hoeveel tijd er met al die *zoek-het-zelf-maar-uit-opdrachten* verloren ging. Dat leidde vooral tot uitstellen en veel afvallers. Ik geef mijn leerlingen gestructureerde opdrachten. Ze moeten wel zelf hun eigen weg vinden, maar binnen een beperkt speelveld. Van gestructureerde opdrachten leren ze meer in minder tijd, maar ze vragen ook meer van de meester.'

Hoe kijkt u na vijftien jaar voor de klas tegen de leerling van vandaag aan?

'Ik denk anders dan veel collega's, niet zelden babyboomers. Je hebt die vertraagde romantici die alleen maar 'bij de belevingswereld willen aansluiten'. Dat bevordert egocentrisme. Ik probeer leerlingen juist te stimuleren kwesties vanuit andere perspectieven te bezien, hen te ontregelen met gezichtspunten van bestuurders, andere leeftijdsgroepen of nationaliteiten.

Daarnaast heb je collega's die nog steeds bezig zijn leerlingen *mondig* te maken, terwijl dat voor de meeste al lang een gepasseerd station is.

(Foto: Europese Unie)

Leerlingen van vandaag hebben vooral structuur nodig, niet zelden omdat die thuis ontbreekt. Veel docenten zien dat niet; het perspectief van de jongeren kiezen kost hen zichtbaar moeite. Zo viel mijn idee voor een studiezaal bij ons op school niet in goede aarde: collega's spraken van kostschoolpraktijken. Leerlingen daarentegen vonden het zo gek nog niet: er is thuis teveel afleiding. Ik noem het de lange schaduw van de babyboomers over ons onderwijs. Ik zag het onlangs nog bij *Zembla*: oudere docenten wilden weer eens hun gelijk halen daar waar het die 30 procent uitval op het vmbo betrof. Er wordt teveel theorie gegeven. Terug naar de oude ambachtsschool! Maar wat moeten jongeren in deze tijd als ze alleen maar stopcontacten kunnen maken en niet die brief van de gemeente kunnen lezen? Het is een mythe dat vmbo-leerlingen allergisch voor theorie zouden zijn. Docenten zijn onvoldoende bereid naar het lesmateriaal en naar zichzelf te kijken. Mij zul je dan ook minder horen over een dalend niveau bij leerlingen. Als het aanbod goed is, is er geen reden tot paniek. Bovendien: klagende docenten verge-

ten meestal dat ze zelf elk jaar slimmer zijn geworden.'

Wat vindt u van het geven van het vak Maatschappijleer in multiculturele klassen?

'Voor mij is dat geen probleem, integendeel. Als docent moet je je er vooral van bewust zijn dat je niet alles vanuit een autochtoon perspectief aankaat. Het belang van mijn reizen door Turkije en Marokko kan ik in deze moeilijk overschatten. Ik zou de minister van Onderwijs zelfs willen adviseren om maatschappijleerdocenten eens dubbel vakantiegeld te geven om dat dan in Turkije en Marokko te besteden. Als docent sla je eenvoudiger een brug naar allochtone leerlingen, als je ook iets concreets over die landen hebt te melden. In mijn jeugd op het Limburgse platteland moest ik ook de discussie met mijn ouders aan of het wel zinnig was dat mijn zussen verder gingen studeren... en zelf werd ik als boerenjongen ook flink door die stadse Cito-toets onderschat. Elk gesprek over de multiculturele samenleving verloopt prima in mijn multiculturele klassen, als ik als volwassene maar bereid ben aan dat soort zaken te refereren. Jongeren kunnen

dat, vanwege hun leeftijd, niet. Ik merk dan vrijwel nooit iets van spanningen en er ontstaat ruimte om hen duidelijk te maken dat de jeugd - voor het eerst na decennia weer een minderheid in onze samenleving - in hetzelfde schuitje zit als allochtonen. Ze worden als aanstormende en invoegende generaties door autochtone *arrivés* vooral als bedreiging ervaren.'

Heeft u aanbevelingen voor de Commissie-Schnabel?

'Een vak als Maatschappijleer zou je, vanwege de modegevoeligheid ervan, eigenlijk elke tien jaar goed tegen het licht moeten houden. Kijk echter ook naar de juridisering van de samenleving: bij Maatschappijleer gaat het nog steeds vooral over het thema Strafrecht (weer dat perspectief van volwassenen: jongeren als bedreiging) daar waar juist nadruk zou moeten liggen op recht in algemene zin. Het is inderdaad beter het vak niet zo statisch maar vanuit een idee van veranderingsprocessen vorm te geven. Het lijkt me een goed onderscheid voor Maatschappijleer 1 (verplichte burgerschapskunde die vooral de structuren blootlegt) en Maatschappijleer 2 (dat de achterliggende processen aanspreekt). Alsjeblieft niet meer dat geklets over kennis of vaardigheden, want als het goed is wordt bij het testen van vaardigheden kennis als bekend verondersteld. Kennis is voorwaarde om te kunnen associëren. Maatschappijleer moet niet worden gedoceerd om te leren aanpassen, maar juist om efficiënt te leren attaqueren, waarbij je sterker staat naarmate je meer kennis van de maatschappij hebt, ook door die vaker met het buitenland te hebben vergeleken.' ■

Evaluatie vmbo-t-examen Maatschappijleer 2006

Meer keuze voor vmbo

PAUL OP HEIJ

Men kan zich afvragen voor wie het examen op vmbo-niveau wordt gemaakt: voor de leerling of voor de docent? In deze **examenbespreking meent Paul Op Heij dat de examen-kandidaat op het vmbo er bekaaid van afkomt.**

Allereerst een prangende vraag: waarom bestaat een vmbo-examen Maatschappijleer voor het grootste deel uit multiplechoicevragen, terwijl havo- en vwo-examens vooral open vragen bevatten? Dat is:

- omdat vmbo-leerlingen zo zwak zijn in de Nederlandse taal en zij niet in de valkuilen van de taal mogen stappen,
- omdat vmbo-leerlingen al hun hele schoolcarrière vooral multiplechoicetoetsen hebben gemaakt,
- omdat docenten van vmbo-leerlingen met multiplechoicetoetsen de weg van de minste weerstand kunnen bewandelen,
- omdat docenten van vmbo-leerlingen met multiplechoicetoetsen niet te veel tijd verliezen met schrijfwerk van laag niveau.

*Europa: best belangrijk, maar loont niet voor vmbo.
(Foto: Europese Unie)*

Op alle scholen waar ik werkte, werd nergens zoveel met multiple choice gewerkt als op het vmbo-niveau. Het verdient landelijk onderzoek of mijn steekproef representatief is. Mocht dit het geval zijn dan zouden docenten zich eens oprecht moeten afvragen hoe dat zo is gegroeid. Wie worden nu eigenlijk het meest gediend met die praktijk? Leerlingen of docenten?

Kennis Europa niet beloond

Ook dit jaar werden leerlingen in het examen nauwelijks of niet beloond voor het enigszins volgen van de ac-

tualiteit en stond in het hele examen geen vraag die spontaan in het geheugen zou willen blijven hangen. Bovendien werden leerlingen die van hun docent wat extra uitleg over de werking van de Europese Unie kregen daarvoor eerder gestraft dan beloond, zoals bij vraag 27 over Europa: zo'n vraag mag je vmbo-leerlingen niet aandoen... eigenlijk, überhaupt niemand.

Terminologie

Maar ook de vragen 29 en 39 verdienen geen schoonheidsprijs, want hoe moeten (allochtone) leerlingen in godsnaam onthouden wat een af-tandse term als *rentmeesterschap* betekent? Er zat schijnbaar een zwarte kous in de redactie van het examen, die met de zorg om ons milieu GroenLinks even rechts wilde inhalen. Tevens zullen de examenmakers bij vraag 39 hebben gedacht, dat als vmbo-leerlingen dan toch zo slecht in Nederlands zijn, er dan maar een Latijnse term tegenaan te moeten gooien: selectieve *perceptie*. Als men die term toch per se zou willen gebruiken - omdat men *waarneming* een te normaal woord vindt - dan hoort die ook nog bij het thema Massamedia thuis en niet bij Politieke Besluitvorming. Genoeg stof tot nadenken dus. ■

Vraag 27

Welke uitspraak over de Europese Unie (EU) of het Europees Parlement is juist?

- De EU bepaalt hoeveel belasting de burgers in Nederland moeten betalen.
- De EU heeft grote invloed op de landbouw in Nederland.
- Het Europees Parlement controleert het beleid van de Nederlandse regering.
- Het Europees Parlement vertegenwoordigt de regeringen van de lidstaten van de EU.

(Bron: Examen vmbo-t Maatschappijleer, tijdvak 1, maandag 22 mei 2006)

Linkse dromen en rechtse daden op partijdag

Bas van der Vlies hield het gehoor van zo'n duizend jongeren voor dat zijn partij niet wil buigen voor links of rechts. Hij plaatste 'linkse dromen en rechtse daden' in het perspectief van rentmeesterschap: 'We mogen de aarde benutten, maar niet tot elke prijs. We moeten altijd oog houden voor de effecten van projecten op het milieu'.

(Bron: Nederlands Dagblad, 5 april 2004)

Vraag 29

Van welke partij is iemand aan het woord in de tekst?

- GroenLinks
- LPF
- PvdA
- SGP

(Bron: Examen vmbo-t Maatschappijleer, tijdvak 1, maandag 22 mei 2006)

Helm op.

Daar kun je mee thuis komen.

(Bron: Postbus 51)

Vraag 39

De overheid gebruikt spotjes van Postbus 51 om de burgers voor te lichten. De overheid gaat er van uit dat deze campagnes effect hebben. Wat zegt de selectieve perceptietheorie over het effect van Postbus 51-spotjes?

(Bron: Examen vmbo-t Maatschappijleer, tijdvak 1, maandag 22 mei 2006)

Havo-examen op vwo-niveau

COEN GELINCK

Titia Wittenberg.

Maatschappij & Politiek vroeg, bij monde van Coen Gelinck, aan Titia Wittenberg, docent Maatschappijleer aan het Montessori Lyceum Amsterdam, wat ze van het havo-examen vond.

**Haar leerlingen vonden het in elk geval heel moeilijk:
'Ik heb in al die jaren nooit zulke lage scores gehad'.**

Een interview en **examenbespreking.**

Het havo-examen begon met twee opgaven over media. De eerste opgave ging over vrouwenbladen zoals *Libelle*, *Margriet*, *Opzij* en *Sis*. De tweede, kortere opgave was gebaseerd op een nota over de publieke omroep van staatssecretaris van Cultuur Medy van der Laan. Opgave 3 bestreek zowel de domeinen Politieke Besluitvorming als Mens & Werk. Deze opgave ging over de strijd tussen de vakbonden en de regering over de sociale zekerheid in 2004, met als hoogtepunt de demonstratie op het Museumplein in Amsterdam op 2 oktober van dat jaar.

Coen Gelinck: Gaf het examen volgens u een goed beeld van het vak Maatschappijleer?

Titia Wittenberg: 'Het examen gaat voor het overgrote deel over de acties

van de vakbonden tegen het kabinet. Dat onderwerp staat ver van de leerlingen af en ook in de vragen wordt de link met de belevingswereld van de leerlingen niet gelegd. Nu vind ik niet dat de examens voor leerlingen alleen maar leuk moeten zijn, maar dit examen raakt ook niet aan de kern van Maatschappijleer. De vraag welke belangentegenstellingen er tussen de regering en de vakbonden zijn, wordt nauwelijks gesteld. Maatschappijleer gaat over burgerschap, maar de rol van de burger komt niet in zo'n examen terug. Men had bijvoorbeeld kunnen vragen: 'Hoeveel jongeren waren er op dat Museumplein?' of 'Waarom worden veel jongeren geen lid van een vakbond?'. Dan wordt meer bij de jongeren zelf aangesloten en zit men ook veel meer op het havo-niveau. Veel van

mijn leerlingen denken voor ze met Maatschappijleer beginnen dat iedereen lid is van een vakbond. Ik geef ze dan opdracht om aan hun ouders te vragen of zij inderdaad lid zijn van een bond, en dan blijkt dat vaak niet het geval. De stap naar de verschillende rollen van vakcentrales en vakbonden bij de totstandkoming van afspraken met werkgevers is dan wel erg groot. Vinden we het nu echt belangrijk dat leerlingen dit bij Maatschappijleer leren?'

Het examen was te moeilijk?

'Ja, dat komt onder andere door de koppeling van de domeinen Mens & Werk en Politiek. Op zich vind ik het heel goed dat we de maatschappijleerdomeinen niet als afzonderlijke onderwerpen behandelen, want in de realiteit hebben de domeinen natuurlijk alles met elkaar te maken. Het is goed dat de leerlingen dat soort verbanden zien - daar train ik mijn leerlingen ook op - maar Mens & Werk vind ik niet het meest inspirerende onderwerp. Bovendien maakt die koppeling met politiek het hele examen wel erg economisch. Neem bijvoorbeeld vraag 19 tot en met 22. De leerlingen kunnen in deze vier vragen

Opluchting na Sociaal Akkoord

Werkgevers, werknemers en kabinet zijn het dinsdag in het Najaarsoverleg eens geworden over langer werken, bevrozing van de CAO-lonen en modernisering van de WAO. Minister-president Balkenende toonde zich na afloop opgetogen: 'Ik ben geweldig blij. Dit is een belangrijk resultaat voor de economie en de werkgelegenheid'.

FNV-voorzitter De Waal noemde het bereikte akkoord 'noodzakelijk', en 'het minste van vele kwaden'. Minister De Geus van Sociale Zaken sprak van een 'historisch moment': 'Met dit akkoord kan de economie opleven, is beheersing van de overheidsuitgaven mogelijk, kunnen pensioenfondsen zich herstellen en kan de verzorgingsstaat worden hervormd'.

Het akkoord van de bonden en het kabinet behelst nu bevrozing van de CAO-lonen in 2004, en een intentie van de vakbonden ook voor 2005 'de nullijn te naderen'. Werknemers krijgen in 2004 wel hun periodieke loonsverhoging. Ook zijn eenmalige uitkeringen, zoals winstdeling, mogelijk. De bonden zijn bereid de CAO-lonen ook in 2005 niet te laten stijgen als voor april 2004 bevredigende afspraken voor de zogenoemde levensloopregeling zijn gemaakt. Met het oog op dat overleg stelt het kabinet de afschaffing van de belastingvoordelen voor VUT en prepensioen een jaar uit, tot 2006.

(...) Voor wat betreft de aanscherpingen van de WW hebben de vakbonden minder eisen kunnen verwezenlijken. Het kabinet handhaaft de afschaffing van de zogenoemde vervolgutkering. (...)

(Bron: *de Volkskrant*, 15 oktober 2003)

Vraag 15

Deze opgave begint met een artikel uit oktober 2003 waarin *de Volkskrant* meldt dat er opluchting is bij het kabinet vanwege het tot stand komen van een Sociaal Akkoord. In de tekst zegt minister-president Balkenende dat hij geweldig blij is met dit akkoord en minister De Geus denkt hiermee de verzorgingsstaat te kunnen hervormen.

Leg uit - met gebruikmaking van een ander citaat uit de tekst - dat dit Sociaal Akkoord afspraken bevat die effect hebben op het functioneren van de verzorgingsstaat. Begin je antwoord met een omschrijving van het begrip *verzorgingsstaat*.

(Bron: *Examen havo Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 1 juni 2006*)

tien van de negentig punten halen, maar mijn leerlingen halen er gemiddeld twee. Dat ligt niet alleen aan het

onderwerp, maar ook aan de formulering van de vragen. Vaak is dat erg gekunsteld.'

Kunt u daar voorbeelden van noemen?

'Een goed voorbeeld is vraag 15 (zie kader). Dat is eigenlijk een drietrapsraket. Als je zoveel in een vraag stopt is het voor een havo-leerling echt niet te doen. Of neem vraag 21: 'Leg uit waarom de vakbeweging *juist aan dit SER-advies* veel waarde hechtte?'. Uit het antwoordmodel blijkt dan dat het niet zozeer om dit SER-advies gaat, maar om SER-adviezen in het algemeen. Een ander voorbeeld is vraag 17: 'Leg uit hoe dit akkoord volgens het kabinet bijdraagt *aan het oplossen van het probleem van de onbetaalbaarheid van de verzorgingsstaat*'. Ik snap wel dat de examenmakers hier bij de formulering van de eindtermen willen aansluiten, maar zo wordt de vraag wel erg ingewikkeld gesteld.

Het werd de leerlingen overigens door het bronnenboekje ook erg lastig gemaakt. Het boekje bevat zes nogal saaie teksten over de sociale zekerheid. In tekst 3 gaat het over het Sociaal Akkoord van 2003 en in tekst 8 gaat het over een akkoord in november 2004. Bij de opgave wordt wel uitgelegd dat de bronnen over een hele periode zijn gespreid, maar voor leerlingen is dat toch moeilijk te vatten. Daar komt bij dat je de teksten bij veel vragen niet nodig hebt.'

Zaten er ook goede vragen in?

'Ik vond vraag 4 (zie kader pag. 15) een voorbeeld van een goede vraag. In deze vraag wordt de theorie op een leuke manier aan een maatschappelijke ontwikkeling gekoppeld. De leerling moet bij de beantwoording van de vraag kennis en inzicht combineren. Vraag 35 is ook prima. De leerlingen moeten drie factoren noemen die van invloed zijn op de re-

Vraag 4

In de tekst staat dat vrouwenbladen in de zeventig jaar van hun bestaan 'soms motor, soms spiegel van de samenleving, bij tijden trendsetzend of eerder trendvolgend' waren (regels 68-70). Soms liepen vrouwenbladen bij veranderingen dus voorop. In de regels 37-40 wordt bijvoorbeeld een verband gelegd tussen het gebruik van de pil, de geboortebeperving en de aandacht ervoor in vrouwenbladen.

Er bestaan verschillende theorieën over de effecten van de media. Een van deze theorieën is de agendatheorie. Met deze theorie valt de toegenomen acceptatie door vrouwen van het gebruik van de pil als voorbehoedmiddel gedeeltelijk te verklaren.

Geef eerst een beschrijving van wat de agendatheorie inhoudt en leg vervolgens met behulp van die theorie uit, wat de rol van de vrouwenbladen kan zijn geweest bij de acceptatie door vrouwen van het gebruik van de pil.

(Bron: Examen havo Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 1 juni 2006)

latief lage maatschappelijke waardering van huishoudelijk werk. Dat is geen moeilijke vraag, maar de betere leerling onderscheidt zich hier in zijn antwoord. Zwakke leerlingen gingen hier behoorlijk de mist in. Ze zeggen bijvoorbeeld dat de status van het huishoudelijk werk van invloed is op

de waardering.

Mag ik er nog een noemen? Vraag 24: de minister wil CAO's niet langer algemeen verbindend verklaren en de leerlingen moeten dan weergeven welke formele controlemiddelen de Tweede Kamer heeft om de minister van dat voornemen af te houden. Ze moeten dus aan de hand van een concreet voorbeeld uitleggen hoe het in de praktijk werkt.'

Kon u uit de voeten met het antwoordmodel?

'Vaak wel, maar ik stuitte ook op twee problemen. Bij de examenbespreking in Amsterdam ging een meerderheid van de aanwezige docenten ervan uit dat je geen deelscores mag toekennen als die niet expliciet in het antwoordmodel staan vermeld. Als leerlingen bij vraag 1 dus maar een van de twee kenmerken van stereotypering kunnen noemen, zou ik geen punten mogen toekennen. Dat klinkt nogal onredelijk. Het zou goed zijn als in het antwoordmodel duidelijker wordt aangegeven of het is toegestaan om deelscores toe te kennen als die niet expliciet worden genoemd. Een ander discussiepunt tijdens de examenbesprekingen was het onderscheid tussen machtsmiddelen en machtsbronnen. Als er machtsbronnen van vakbond en kabinet worden gevraagd mag een leerling geen machtsmiddelen noemen; dan vraag ik me af wat we onszelf aandoen?'

Dus u bent niet echt optimistisch over de examenresultaten?

'Nee, niet echt. Ook goede leerlingen scoren bij sommige inzichtvragen geen punten en hoewel het een economisch onderwerp betreft doen de leerlingen die economie in hun pak-

Goois geleuter

Hans de Boer, voorzitter
Taskforce Jeugdwerkloosheid.

Hans de Boer was jaren voorzitter van de belangenorganisatie voor de bedrij-

ven in het midden- en kleinbedrijf. Thans zit hij 'in drie bedrijven en 15 commissariaten' en is hij voorzitter van de Taskforce Jeugdwerkloosheid die 40.000 kansarme jongeren (weer) naar een baan wil begeleiden. Hij bekeek het havo-examen Maatschappijleer.

Wat had u vooraf verwacht?

'Een vraag over het hele multiculturele gebeuren. Zat er niet in; vond ik een omissie. Verder had ik iets verwacht over jongeren en arbeidsmarkt, mijn eigen thema. Daarover was er slechts een gedateerde vraag, namelijk over het Sociaal Akkoord van 2003. Wat ik ook miste: Europa en het referendum. Ja, of wacht, er was een vraag over het referendum weg-gemoffeld in het laatste thema.'

Wat vond u leuk?

'Die vraag over de vrouwenbladen. Die vond ik echt een vondst. Het is natuurlijk een fenomeen, die bladen. Daar kun je heel veel aan ophangen. Dat zag je ook aan de vragen. Het ging over de functie van de media, het bereik

vervolg op pag. 16

Interessant en relevant

ARTHUR PORMES

Naast menig kandidaat kan ook het vwo-examen Maatschappijleer als geslaagd worden beschouwd. Het was een veelzijdig examen waarbij zowel feitenkennis als bronnenonderzoek aan de orde kwam. In deze **examenbespreking analyseert NVLM-voorzitter Arthur Pormes het examen, een vaardigheid die echter minder van de examenkandidaten werd verlangd.**

van massamedia, over marketingbeleid. Heel creatief gedaan.'

Zat er ook onzin bij?

'Die vraag over de publieke omroep. Dat vind ik zo'n provinciaal, elitair, thema. Er zijn toch heel wat relevantere onderwerpen dan dat Gooise geleuter. Had iets gevraagd over de multiculturele samenleving, over jongeren op de arbeidsmarkt. Dan krijg je ook een wat breder examen.'

Wat was moeilijk?

'Het derde en laatste vraagstuk: over het Sociaal Akkoord van 2003. Echt ingewikkeld. Hulde aan al die jongens en meisjes die voor dit examen een voldoende halen. Als ze dit goed hebben afgerond, hebben ze de kennis van de samenleving behoorlijk op peil. De werkgevers die havisten op bezoek krijgen, hoeven niet te denken dat die gasten niks weten.'

(Bron: Japke-d. Bouma, in: *NRC Handelsblad*, 2 juni 2006)

ket hebben het over de hele linie niet beter dan de anderen. Ik denk dat buitenstaanders onder de indruk zullen zijn van wat een havo-leerling bij Maatschappijleer allemaal moet kunnen. Het is zeker geen: roept u maar! We zouden dit examen voor de grap eens aan vwo-leerlingen moeten voorleggen, ook voor hen lijkt het me nog behoorlijk pittig.' ■

Het vwo-examen was rond vier goed-gekozen kwesties opgebouwd. De inzet van kabinet-Balkenende II en het maatschappelijk protest daartegen in het najaar van 2004, biedt tal van mogelijkheden om de werking van ons poldermodel in kaart te brengen. Ook de toekomst van de Europese Unie is natuurlijk heel actueel en relevant. Vervolgens kwam de enigszins gespannen verhouding tussen de pers en de politiek in Nederland aan de orde en werd stilgestaan bij trends op de arbeidsmarkt waarop overheid en sociale partners niet direct een antwoord zouden hebben. Interessante onderwerpen dus. Dat het voor de leerlingen misschien saai was vind ik niet zo belangrijk. Als ze maar iets relevants krijgen voorgeschoteld, waarbij ze kunnen laten zien wat ze over politiek en maatschappelijke vraagstukken hebben

geleerd... en dat was zeker het geval. Van diverse maatschappijleercollega's hoorde ik dat hun leerlingen de drie uur voor het examen echt nodig hadden, al merkte iemand op dat dat dit jaar voor wel meer vakken gold. De hoeveelheid bronmateriaal maakt dat de tijd echt nodig was. Het examen vereiste veel technische leesvaardigheid om het gewenste antwoord te kunnen geven. Ongeveer de helft van de vragen had het karakter van het kunnen combineren van geleerde feitenkennis met fragmenten in de bronnen die hierbij horen, zoals vraag 1, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 19, 20. Het ging daarbij dus om het toepassen van de geleerde kennis (niveau 3 in de taxonomie van Bloom?).

Feitenkennis

Daarnaast waren er tamelijk veel vra-

gen die een beroep op geleerde feitenkennis deden, en die feitelijk ook zonder de bronnen konden worden beantwoord, zoals vraag 2, 3, 6, 8, 13, 14, 18. Vraag 5 over individualisering (zie kader) is op zich een interessante vraag. Het zwakke van die vraag was echter dat er erg veel antwoorden goed waren en dat die antwoorden ook vrij gemakkelijk waren te bedenken (ook door leerlingen die het examenvak Maatschappijleer niet hadden gevolgd).

Echte analysevragen waren er helaas niet zo veel, terwijl dat wel bij een vwo-examen zou mogen verwacht worden. Vraag 25 (zie pag.18) was één van de uitzonderingen. Daar moesten de kandidaten kritische onderzoeksvragen bedenken om de gepresenteerde bronnen op hun juistheid te kunnen toetsen. Dat vind ik een duidelijkere vraag van vwo-niveau dan vraag 15 waarbij naar een standpunt voor of tegen het houden van een referendum wordt gevraagd. Die vraag oogt als een evaluatieve vraag, maar is in werkelijkheid een vrij eenvoudige kennisvraag, aangezien die argumenten al in de eindtermen staan opgesomd.

Een laatste puntje van kritiek is het relatief groot aantal punten dat bij de laatste vragen was te scoren. Het is niet handig om die vragen aan de leerlingen voor te leggen als ze al ruim twee uur bezig zijn geweest. Kortom: het was een examen over relevante kwesties en van een goede lengte. Naar mijn smaak zaten er iets te weinig analysevragen in, maar ik weet dat het opstellen van centrale examens een lastige klus is.

Misschien is het daardoor juist van belang om bij de schoolexamens voldoende opdrachten op analyseniveau te geven. ■

Vraag 5

Volgens de teksten 1 en 2 lijkt het kabinet het verzet van de vakbeweging te hebben onderschat. Ook nogal wat politieke commentatoren bleken tot die tijd (Prinsjesdag september 2004) de kracht van de vakbeweging aanvankelijk niet erg serieus te nemen. Er is de laatste jaren regelmatig discussie over de macht van de vakbeweging. Zo wordt de vraag gesteld of de afnemende betekenis van de vakbeweging mede een gevolg is van de individualisering van de samenleving.

Geef commentaar op de volgende stelling: 'Individualisering draagt bij tot een verzwakking van de positie van de vakbeweging in het sociaal-economisch krachtenveld'.

Antwoordmodel

Voorbeelden van juiste antwoorden zijn (een van de volgende):

- De individualisering komt tot uiting in meer keuzevrijheid en zelfstandigheid van mensen in hun rollen van burger en werknemer. In plaats van collectieve regelingen, bevochten door de vakbonden, volgen werknemers meer eigen keuzen, toegespitst op de persoonlijke omstandigheden. Gevolg is dat de positie van de vakbeweging wordt verzwakt.
- De individualisering kan er toe leiden dat mensen geen lid van de vakbond worden. Het aantal leden van een vakbond is een belangrijke machtsbron van een vakbond. Gevolg is dat de positie van de vakbeweging wordt verzwakt.
- Door de individualisering van de maatschappij vallen niet meer alle belangen van werknemers samen, maar kunnen zich andere taxaties van belangen tussen categorieën werknemers (bijvoorbeeld tussen oudere en jongere werknemers) voordoen. Dit maakt dat er minder een gemeenschappelijk belang wordt ervaren. De vakbeweging steunt van oudsher sterk op het solidariteitsprincipe. Individualisering werkt meer individuele keuzevrijheid in de hand. Daardoor komt de solidariteitsgedachte van werknemers onder druk te staan.
- Individualisering van de samenleving doet niet automatisch de behoefte aan collectieve regelingen afnemen. Door meer keuzevrijheid en zelfstandigheid van individuele mensen nemen juist de behoefte aan collectieve regelingen op hoger niveau toe. Voor het behoud van deze regelingen - AOW, WAO, WW - blijft de vakbeweging van belang.
- Het toenemen van meer individuele vrijheid van burgers heeft de rol van de CAO in ons arbeidsbestel en daarmee het belang van de vakbeweging niet doen afnemen. Wel is er meer maatwerk gekomen in de CAO's en hebben de ondernemingsraden meer invloed gekregen bij de uitwerking van de CAO's.

(Bron: Examen vwo Maatschappijleer, tijdvak 1, dinsdag 30 mei 2006)

Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau Paul Schnabel over vwo-examen Maatschappijleer:

'De opgaven zijn actueel en interessant, maar opvallend weinig sociologisch van karakter. Maatschappijleer blijkt toch vooral een combinatie van staatsinrichting, kritische burgerschapsvorming en Politicologie te zijn. Daar is niets mis mee, maar het maakt wel duidelijk dat de door de minister van OCW besloten splitsing van het vak in een verplicht vak Maatschappijleer en een keuzevak Maatschappijwetenschappen (de laatste alleen in de twee maatschappijprofielen van de Tweede Fase havo en vwo) een goede kans biedt om tot een nieuwe opzet van beide en een duidelijkere taakverdeling te komen. Het keuzevak kan dan sterker verbonden worden met de Sociologie en de Culturele Antropologie. (...)

Ik denk dat ik er als eindexamenkandidaat met plezier aan zou hebben gewerkt en zeker niet snel klaar zou zijn. Toch is het voor mij als socioloog iets te veel een soort toelatingsexamen tot een abonnement op *NRC Handelsblad*. De klassieke maatschappijwetenschappelijke vraagstukken van ongelijkheid en macht, sociale cohesie en identiteit, binding en vrijheid, modernisering en rationalisering blijven als zodanig onbesproken. Van sociaalwetenschappelijke concepten en theorieën wordt nauwelijks of niet gebruik gemaakt en bij alle waardering voor de toetsing van goed begrip en gezond oordeelsvermogen, zou ik toch ook graag wat meer kennis gemeten willen zien.'

(Bron: <http://fora.kennisnet.nl>)

Fenna Vergeer-Mulder (SP)
(Foto: Govert de Roos).

Pittig en veel

Op verzoek van de Volkskrant nam SP-Kamerlid Fenna Vergeer deel aan het vwo-eindexamen Maatschappijleer.

'Dit was absoluut geen examen dat je kunt maken als je alleen maar hebt *gegoogled*', zegt SP-Kamerlid Fenna Vergeer-Mudde (59). 'Er

wordt inzicht gevraagd. Echt vwo-niveau. Als je op de universiteit verder wilt, moet je dit beheersen.'

Eigenlijk vindt de volksvertegenwoordigster dat Maatschappijleer een verplicht vak zou moeten zijn, evenals Geschiedenis ('je moet weten waar je vandaan komt'), maar het hier afgenomen examen is een keuzevak. Met slechts negen vwo-leerlingen maakt Vergeer het in een klaslokaal van de vavo (volwassenenonderwijs) van de Mondriaan-onderwijsgroep in Den Haag. Een beetje thuishomen voor Vergeer: jarenlang stond ze hier als lerares Duits voor de klas. Zenuwachtig was Vergeer niet, nu ze weer *op* moest: 'Was ik voor mijn eindexamen gymnasium ook niet. Echt nerveus was ik toen ik op mijn 39ste een basistypediploma wilde halen. Daarbij kun je je fouten namelijk niet meer herstellen.' De 33 examenvragen, allemaal open, beginnen lekker voor het SP-Kamerlid: het massale verzet in zomer en najaar van 2004 tegen de hervormingsplannen van het kabinet-Balkenende.

vervolg op pag. 18

Vraag 25

Het debat over de kwaliteit van de pers werd in *NRC Handelsblad* op 17 september gesloten met een artikel van Piet Hagen, getiteld: 'Debat over pers weinig feitelijk'. Hij sprak daarin ook over het artikel 'Oorlog tussen pers en politiek' van Gerard van Westerloo (tekst 7 is een sterk verkort en bewerkt deel van het volledige artikel) en concludeerde: 'Het leverde interessante discussiestof op voor de opiniepagina. Jammer alleen dat de feitelijke onderbouwing zo mager was'.

Stel dat het artikel van Van Westerloo ('gedegen' volgens Planken) in een wetenschappelijk tijdschrift had gestaan. Daar gelden andere maatstaven dan in de journalistiek. In een wetenschappelijk tijdschrift dient de kwaliteit van de pers naar de maatstaven van sociaalwetenschappelijk onderzoek te worden beoordeeld. Men kan dan bijvoorbeeld een vraag stellen naar de generaliseerbaarheid van de gedane uitspraken. Formuleer twee kritische (onderzoeks)vragen die betrekking hebben op de generaliseerbaarheid van uitspraken die in de vetgedrukte inleiding en in de regels 1 tot en met 20 van tekst 7 worden genoemd.

Neem vraag 4, die luidt, na een inleiding over hoe het kabinet ondanks het geringe draagvlak aan de plannen vasthield: 'Leg met behulp van een gegeven uit tekst 2 uit dat het optreden van het kabinet niet in strijd is met kenmerken van de Nederlandse parlementaire regeringsvorm.' Daarbij gaat het natuurlijk om de Kamermeerderheid die het kabinetsbeleid blijft steunen, weet Vergeer. Met opgave 6 (Geef aan dat PvdA, GroenLinks, Christen-Unie, SP en LPF niet onder *een* gemeenschappelijke politieke noemer te brengen zijn, ook al traden ze wel gezamenlijk op tegen het kabinetsbeleid) had Vergeer alleen al twee uur bezig kunnen zijn: 'Zo'n vraag kun je op heel veel manieren aanpakken. Ik zit te smullen, maar je krijgt er maar twee punten voor!'. Of wat dacht je van opgave 15 (vier punten), waarin je niet alleen moet zeggen of je voor of tegen een referendum over belangrijke politieke kwesties bent, maar ook drie argumenten moet aandragen in een bovendien consistent betoog. 'Heel goed dat ze daarover leren nadenken. We zijn al genoeg op weg naar een roepu-maar-democratie.' Of opgave 32 (vier punten): 'Noem drie benaderingswijzen van Maatschappijleer en bij elk van de drie een onderzoeksvraag om de geringe arbeidsparticipatie van vrouwen te bestuderen. Vergeer: 'Dit lijkt wel propedeuse Sociologie. Pittig, hoor!'. Ze heeft genoten van het examen: 'Maar ja, het gaat ook allemaal over mijn vak.' (Bron: Robin Gerrits, in: *de Volkskrant*, 31 mei 2006)

Oekraïne nog geen kandidaat voor EU-lidmaatschap

Klem tussen Rusland en Europa

WOLTER BLANKERT

In december 2004 won Viktor Joesjtsjenko de presidentsverkiezingen in Oekraïne. De Oranje Revolutie had een democratiseringsproces op gang gebracht. Sindsdien streeft het land naar het lidmaatschap van de Europese Unie (EU). De Europese Unie heeft daar vooralsnog geen behoefte aan en ook in Oekraïne blijkt de *Russische kaart* nog lang niet uitgespeeld. Dit **achtergrondartikel** gaat in op deze tegenstelling.

Tijdens de laatste jaarwisseling was in Oekraïne bekend dat Rusland de gastoevoer zou afsluiten. In de hoofdstad Kiev viel daar niets van te merken. Deze stad wil de lichtstad van Oost-Europa zijn, een lichtend voorbeeld voor Rusland en Wit-Rusland wat democratie betreft, met een overdaad aan een veelkleurige kerstverlichting in het monumentale centrum tijdens de donkere dagen voor Kerstmis. De Kerst wordt bij de orthodoxe kerk op 7 januari gevierd, zodat Nieuwjaar ervoor valt. Een enorme kerstboom op het Onafhankelijkheidsplein onderstreepte dat Oekraïne met de tijd meegaat, want de verlichting was computergestuurd, waardoor de

boom elke paar seconden van kleur verschoot. Rondom die boom waren duizenden mensen op de been, feestelijk gekleed en zo op het blote oog redelijk welvarend. Onder het plein bevindt zich een kolossaal winkelcentrum, een chique uitvoering van

Hoog Catharijne, met voor de meeste luxe waren hogere prijzen. Het nieuwe jaar zelf werd geopend met een spectaculair vuurwerk waarop kennelijk niet was bezuinigd. Zo toonde het land dat het zich niet laat kisten, dat het niet voor de Russische druk zwicht.

Wie zijn ogen wat beter de kost geeft, ziet de armoede door deze hoofdstedelijke façade heen schijnen.

Sommige mensen doen de gekste dingen om iets te verdienen: naast gewoon bedelen en muziekspelen laten ze zich fotograferen met een valk op de schouder of een das op de arm. De werkelijk voortreffelijke metro kost een paar cent - prettig voor de toerist, maar ook een goede maatstaf voor het modale inkomen van een land.

Krimpende bevolking

Binnen de Europese Unie is men niet rouwig om het lage gemiddelde inkomen in Oekraïne, dat lager is dan in Turkije en veel lager dan in Polen. De economische achterstand - en tot voor kort stagnatie - is een geldige reden om het land geen lidmaatschap in het vooruitzicht te stellen. Het bieden van dat perspectief zou de discussie over de grenzen van Europa weer volop aanzwengelen. Met ruim 40 miljoen inwoners en een oppervlakte even groot als Frankrijk behoort Oekraïne op Europese schaal tot de grote landen. Sinds de onafhankelijkheid in 1991 is het aantal inwoners fors gedaald door een gestegen sterftecijfer en emigratie, als gevolg van de algemene ontwrichting met onder meer een afbraak van de

gezondheidszorg.

De demografie van Oekraïne heeft eerder dieptepunten vertoond. De redelijk welvarende boeren hier wekten rondom 1930 de gramschap van Josef Stalin op. Dit leidde tot een vernietiging van de zelfstandige boeren, met een geplande hongersnood als resultaat. De Oekraïners herdenken nu jaarlijks deze vergeten genocide.

Over de term kan men twisten, zeker is dat er zo ongeveer 5 miljoen mensen de dood vonden.

De Tweede Wereldoorlog leidde opnieuw tot miljoenen slachtoffers en Stalins nieuwe terreurgolf na 1945 nauwelijks minder. Door het hoge geboortecijfer werden deze verliezen betrekkelijk snel gecompenseerd. Daarvan is nu geen sprake meer.

Europees uiterlijk

Is er, naast de economische achterstand, een andere reden om Oekraïne buiten Europa te laten vallen? Kiev is een typisch Europese stad. Ondanks de verwoesting tijdens de Tweede

Wereldoorlog is zowel de Barok als de Jugendstil volop in het straatbeeld aanwezig. Het verwoeste deel van de stad is na de oorlog herbouwd in de classicistische stijl waar Stalin zo dol op was: protseriger dan de andere genoemde stijlen, maar niet echt de-tonerend. De boulevards van Kiev doen denken aan die van Parijs. De Sofia-kathedraal uit 1050 staat er nog

in zijn ongeschonden byzantijnse pracht. De infrastructuur met de al genoemde metro en internetcafés van meer recente tijd doet in niets onder voor een West-Europese stad. De cultuur wordt gekoesterd, met vele musea en een actieve opera. De havenstad Odessa lijkt een typisch mediterrane, met Marseille vergelijkbare stad.

Op het platteland, met schilderachtige houten huizen van erbarmelijke kwaliteit, is het ondanks de vruchtbaarheid van de bodem bittere armoede. De leegloop voltrekt zich hier snel, maar dat is een

kenmerk van de moderne maatschappij. Het oosten van Oekraïne, met zijn op steenkool gebaseerde industrie, doet denken aan het Ruhrgebied van veertig jaar geleden. Steenkool heeft ook hier zijn overheersende positie verloren, zoals blijkt uit de gevolgen van een gasafsluiting. De mijnen en de industrie zijn volslagen verouderd, zodat de sanering ervan een onvoorstelbare opgave is.

Russen

Ongeveer 40 procent van de bevolking bestaat uit Russen. Dat kan een reden zijn om Oekraïne als niet-Eu-

ropees te beschouwen. Nu is het met de verhouding tussen Russen en Oekrainers vreemd gesteld. De talen zijn nauw aan elkaar verwant. De bakermat van Rusland als land ligt in Kiev, pas later verschoof het centrum naar Moskou. Voor 1991 zijn Rusland en Oekraïne nooit twee afzonderlijke landen geweest. Om een eindeloze serie conflicten te vermijden, gingen men toen de Sovjet-Unie werd opgebroken gemakshalve uit van de bestaande vijftien sovjetrepublieken. Zo bleven ook vrijwel volledig Russische gebieden (het oostelijk deel en de Krim) tot Oekraïne behoren. Het fervente nationalisme valt vooral te vinden in het meest westelijk deel van het land.

Tot de *Oranje Revolutie* in 2004 was het de regeringen er veel aan gelegen om een goede relatie met Rusland te onderhouden. Een voordeel daarvan was de lage prijs waarvoor Rusland gas aan deze bondgenoot leverde. Vooral de Russische president Vladimir Poetin, die zijn land zijn plaats als wereldmacht wilde teruggeven, cultiveerde dit soort bondgenootschappen. Het was voor hem dan ook een bittere pil dat deze politiek van een zeker herstel van de vroegere Sovjet-Unie schipbreuk leed. Eerst maakte Georgië zich los uit de Russische greep, in december 2004 gevolgd door het broederland Oekraïne.

Dankzij de Oranje Revolutie kon Viktor Joesjtsjenko democratisch tot president worden gekozen, met de belofte van een oriëntatie op de Europese Unie. Dat leidde tot applaus in het Westen, maar wat koopt Oekraïne daarvoor? Geen lidmaatschap, zelfs op de lange termijn valt niet goed in te zien hoe dit zijn beslag zou moeten krijgen: een schouder-

President Joestsjenko (links) wordt ontvangen door Europese Commissievoorzitter Barroso. (Foto: Europese Unie).

klopje en wat economische steun? Dat levert vooralsnog minder op dan de goede relatie met Rusland. De gasprijzen werden verdubbeld en om dat af te dwingen zette Rusland de aanvoer enkele dagen stop. 'Machtsmisbruik', riep men in het Westen, maar ook de Nederlandse Gasunie levert niet onder de wereldmarktprijs. Die nieuwe gasprijs ligt daar overigens nog wel onder, zodat verdere verhogingen in het verschiet liggen. Voor het straatarme Oekraïne is dat een aderlating. Rusland zal, zolang het de ambities van een wereldmacht koestert, er alles aan doen om Oekraïne (en Georgië) terug in het gareel te brengen. In een tijdperk dat militaire bedreiging nog moeilijker ligt, is inzet van het energiewapen daarbij verleidelijk.

Perspectief

De noodgedwongen halfslachtige houding van de Europese Unie (het democratisch proces stimuleren, maar economisch weinig bieden en vragen over een lidmaatschap ontwij-

ken) kan de westerse oriëntatie schaden. De grotere vrijheid wordt in het hele land gewaardeerd. Opvallend is dat van een afscheidingsbeweging in het oostelijk deel geen sprake is geweest. Naarmate de repressie in Rusland zelf toeneemt, kunnen ook heel wat Russen in Oekraïne de vrijheid daar waarderen. Bij de parlamentsverkiezingen in maart 2006 liet de Russische minderheid zien uitstekend met die democratische verworvenheden overweg te kunnen. De partij van de verslagen, pro-Russische, presidentskandidaat Viktor Janoekovitsj werd met 30 procent van de stemmen de grootste partij. Daarmee werd hij op eens de meest voor de hand liggende kandidaat voor het premierschap. Voor de drie rivaliserende partijen die uit de Oranje Revolutie waren voortgekomen, was dat bijzonder zuur. In het kader van het democratiseringsproces had men de eerste minister juist van extra bevoegdheden voorzien, ten koste van de macht van de president. Zo zou Janoekovitsj als-

nog de machtigste man van Oekraïne worden. Ruim drie maanden heeft president Joestsjenko gepoogd dat door de bewerkstelling van een vergelijk tussen de drie partijen van zijn Oranje Revolutie te voorkomen. De even charismatische als jeugdige Joelia Timosjenko, leider van de tweede partij van het land, leek toch nog premier te kunnen worden. Op het laatste moment gooide de Socialistische Partij roet in het eten door naar Janoekovitsj over te lopen en deze zo aan een meerderheid te helpen. Dat leidde tot hevig tumult in het parlement, inclusief een vuistgevecht en een parlementariër met een gebroken neus.

Daarmee lijkt een regering-Janoekovitsj onvermijdelijk, al blijft de president dwarsliggen. Deze gang van zaken is een nederlaag voor de Oranje Revolutie, maar niet voor de democratie. Blijvende uitsluiting van de Russische minderheid waartoe circa 40 procent van de bevolking behoort, zou de democratie zeker geen goed hebben gedaan. Wel moet worden afgewacht of Janoekovitsj, een man met een dubieus verleden, de democratische spelregels zal eerbiedigen.

Maffiose organisaties oefenen nu al achter de schermen invloed uit en geruchten over corruptie verstommen niet. De nieuwe premier lijkt niet de aangewezen figuur om daar tegen op te treden. Een terugkeer naar de Russische invloedssfeer valt onder hem niet uit te sluiten. Dat hoeft niet per se het meest pessimistische scenario te zijn. Denkbaar blijft dat het democratiseringsproces in Kiev, indien het beklijft, een voorbeeld kan zijn voor Moskou, zoals Kiev vaker in de geschiedenis

(Foto: Koen van Rossum)

Mond- of echt dood

Is mij de vrijheid van meningsuiting waard om voor te sterven? Nou, dat ligt er maar aan door wiens hand: die van de staat of van een gefrustreerde gek! De vrijheidsrechten zijn er om burgers tegen de staatsmacht te beschermen, niet de burgers tegen elkaar, daar zijn de wetten voor. In Nederland verdedigt de staat mijn vrijheid van meningsuiting tegenover mijn tegenstanders. Moslims die hun critici mond- of echt doodmaken bedreigen de Grondwet helemaal niet. Ze begaan de misdrijven bedreiging, moord en het belemmeren van politici in hun functioneren. Daar staan keurig omschreven straffen op. De Grondwet zelf, noch de grondwettelijke vrijheden zijn hier in het geding.

Volgt u mij nog? Ik hoop dat ik mijn lezers, vaklui immers, niet beledig als ik dit zo schoolmeesterachtig formuleer, maar ik heb slechte ervaringen. Hoe vaak heb ik al niet gewezen op de ergerlijke nonchalance in het gebruik van juridische begrippen in het publieke debat, ook in de Tweede Kamer, waar de grofste fouten en misvattingen onweersproken passeren. Soms lijkt het wel of men mij niet leest! Zelfs *gestudeerde* commentatoren draaien hun hand niet om voor de beschuldiging dat moslims zich niet aan de Grondwet houden. Neem het belangrijkste nog in leven zijnde slachtoffer van islamistische lichtgeraaktheid, Hirsi Ali zelf. Die zag ik op televisie een klas vol moslimkinderen onder druk zetten met de gewetensvraag wat voor hen belangrijker is om te gehoorzamen in Nederland: de Koran of de Grondwet? Verlegen mompelde een jongetje met een angstige blik op zijn bebaarde onderwijzer 'eh, de Koran?'

Correct en dapper, dit antwoord! Zou een raar gezicht zijn, een tienjarige die naar de Grondwet leeft! Staat-ie 's morgens op, is zijn eerste gedachte: 'Wat zal mij vandaag een zorg zijn? Deugdelijk onderwijs voor allen? Of zal ik verkiezingen uitschrijven? Nee, laat ik vandaag weer eens wat verenigingen en vergaderingen toelaten, behoudens hun eigen verantwoordelijkheid voor de wet'.

Grom

De Nederlandse Grondwet

De Nederlandse Grondwet is het belangrijkste staatsdocument in Nederland. In de Grondwet is vastgelegd hoe de staat in elkaar zit en wat de rechten van de burgers zijn. Die rechten noemen we *grondrechten*.

De eerste Nederlandse Grondwet is van 1814. Na een ingrijpende wijziging in 1848 kwam een nieuwe Grondwet tot stand, vooral dankzij de liberale staatsman Johan Rudolf Thorbecke. Sindsdien zijn er ook wijzigingen geweest, maar in grote lijnen is Thorbeckes grondwet hetzelfde gebleven.

Een van de belangrijkste grondrechten is de vrijheid van meningsuiting: niemand heeft van tevoren toestemming van de staat nodig om in het openbaar te zeggen wat hij vindt.

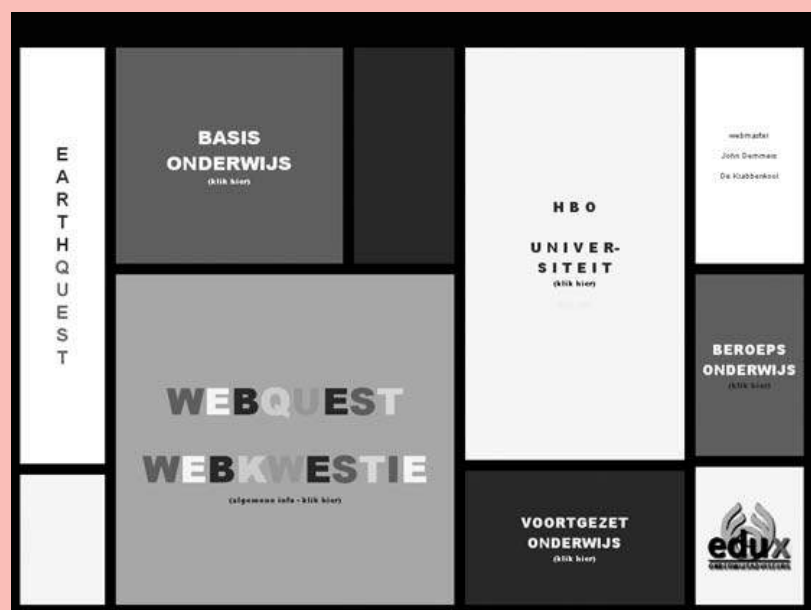
Dat wil niet zeggen dat je in het openbaar alles maar kunt zeggen (of schrijven). In wetten is vastgelegd dat bepaalde uitingen strafbaar zijn. De staat houdt dus wel toezicht, maar alleen achteraf. Toch kun je dat beschouwen als een beperking van de vrijheid van meningsuiting.

Racistische en discriminerende uitingen zijn strafbaar, maar wanneer is een uiting discriminerend?

Daarover gaat de volgende opdracht, die mede materiaal ontleent aan de internetpagina www.webkwestie.nl.

De opdracht is geschikt voor alle vormen van voortgezet onderwijs, inclusief beroepsonderwijs.

Iris Gerdez

Opdracht

In Nederland en andere democratische landen wordt veel gediscussieerd over de grenzen van vrije meningsuiting. Die discussie wordt in deze opdracht het klaslokaal binnengehaald. Je gaat met een groepje van drie leerlingen in de klas een forumdiscussie voorbereiden met als onderwerp: 'Mag ik zeggen wat ik wil? Mag ik doen wat ik wil?'.

Je gaat als volgt te werk:

1. Ga naar www.webkwestie.nl, klik op 'Voortgezet onderwijs' en vervolgens op 'Maatschappijleer'.
2. Klik daarna op 'Vrije meningsuiting'. Lees de inleiding en ga vervolgens naar de opdracht, waarvan hieronder alvast het nodige is weergegeven.
 - Verzamel informatie over hoe je een discussie in goede banen moet leiden. Hierover kun je onder het kopje 'Infobronnen' informatie vinden.
 - Organiseer een forumdiscussie die in een lesuur moet plaatsvinden.
 - Bedenk drie stellingen die met het onderwerp 'Vrije Meningsuiting' hebben te maken.
 - Met deze stellingen moet je bereiken dat er een discussie ontstaat over wat je wel of niet kunt zeggen en wat je kunt of mag doen als je het met iemands mening oneens bent.
3. Klik nu op 'Verwerking'.

Verwerking

- Bedenk drie stellingen die met vrije meningsuiting hebben te maken.
- Bespreek deze met de docent en als ze goed zijn bevonden schrijf je ze op een groot papier, zodat iedereen in de klas ze kan zien.
- Voor elke stelling nemen jullie 15 minuten de tijd.
- Tijdens de forumdiscussie is een van jullie forumleider. De forumleider zorgt ervoor dat de discussie in goede banen wordt geleid.
- Een ander noteert de belangrijkste uitspraken op het bord. Weer een ander noteert die uitspraken op papier en geeft na elke discussie een korte samenvatting. Dit wordt bij elke stelling herhaald.

Voor meer informatie over de Nederlandse Grondwet kun je terecht op www.schooltv.nl, www.wikipedia.org en op www.minbzk.nl.

Examenboek voor inburgeraars

HANS VAN DER HEIJDE

Afgelopen maart werd de nieuwe Wet Inburgering in Nederland van kracht. Aan de hand van nieuwe examens zal worden getest of inburgeraars voldoende kennis hebben van Nederland. *Kom verder!* is een uitnodiging ten behoeve van de voorbereiding voor deze examens.

Voor me ligt *Kom Verder!*, Ad Bakkers pas verschenen examenmethode voor de inburgeringscursus Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS). Het boek ziet er mooi en overzichtelijk uit. Bakker gebruikt voor zijn methode de verhaalvorm. Hij vertelt in *Kom Verder!* het verhaal van een jaar uit het leven van Monica da Gama (vernoemd naar Vasco?), die drie jaar geleden uit Brazilië naar Nederland kwam en hier trouwde. Haar Nederlandse man, enkele van diens familieleden, een vriendin, een buurvrouw en kinderen uit de (Rotterdamse) buurt, zijn de andere personages, die tezamen min of meer een doorsnee van de Nederlandse samenleving vormen.

Dialogoog

In twintig lessen worden aan de hand van gebeurtenissen in Monica's wereld in dialoogvorm allerlei onderwerpen aangesneden, waarbij steeds een van de andere personages Monica's gesprekspartner is. De dialogen kunnen ook via de bijgeleverde cd's worden beluisterd - handig voor NT2-doeleinden, dunkt me. In kadertjes naast de lopende dialoogtekst worden belangrijke begrippen nader omschreven. In de bijgeleverde woordenlijsten is daarvan (en van nog een groot aantal andere woorden uit de tekst) een Engelse, Turkse en Arabische vertaling te vinden.

Elke les wordt gevolgd door vragen. De beantwoording daarvan vereist soms zoekwerk buiten het boek. Elk blokje van vijf lessen wordt afgesloten met een toets, naar ik aanneem in het format van het inburgeringsexamen.

Gerennommeerd

Met vorm, afstemming van de inhoud op de cursuseisen en didactische kwaliteiten zit het wel goed wat dit boek betreft. Dat mocht van de auteur ook wel een beetje worden verwacht, want Bakker is niet alleen docent NT2 en KNS, maar ook voorzitter van het netwerk Maatschappij Oriëntatie/KNS. Hij publi-

Ad Bakker,
Kom verder!, Examenboek Kennis van de Nederlandse Samenleving ten behoeve van het Inburgerings-examen,
Leerlingenboek met 2 cd's,
Boom, Amsterdam, 2006,
180 pagina's,
ISBN 90-8506-185-7, € 34,50

ceerde in *Maatschappij & Politiek* (2004, nummer 7) over de rapportages over KNS van de Adviescommissie Normering Inburgeringseisen, de Commissie Franssen.

In de oude inburgeringscursus (volgens de WIN van 1998), was Maatschappij Oriëntatie, de voorloper van KNS, vooral op sociale redzaamheid gericht. KNS wil meer zijn, haal ik uit Bakkers artikel uit 2004, namelijk een 'voortuitblik op het proces naar integratie, participatie en gedeeld burgerschap'. Daarmee samenhangende verantwoordelijkheden, rechten en plichten dienen in KNS centraal te staan, luidt even verderop een conclusie.

Verzekeren

Om na te gaan wat nieuwkomers dan in het kader van die verantwoordelijkheden, rechten en plichten moeten leren, slaan we opnieuw *Kom Verder!* open; in elk geval moeten ze zich tegen van alles verzekeren. Afgezien van de volks- en werknemersverzekeringen, die al zijn geregeld (ze komen in dit boek ook aan de orde), tegen autopech, tegen brandschade, tegen andere vormen van inboedelschade, tegen ziekte, tegen aansprakelijkheid voor schade, onopzettelijk toegebracht aan derden, tegen ellende op reis. Voor wie het nog niet wist: onzekerheidsvermijding is een Nederlands cultuurelement van bijna potsierlijke omvang - in KNS en in Bakkers examenboek echter zonder enige relativering of zelfspot gepresenteerd. De les lijkt hier dus: zonder assurantie geen integratie.

Rechten en plichten

KNS is geen staatsinrichting en ook geen volledige cursus burgerschapsvorming en wil dat ook niet zijn. Desalniettemin is het aanbod op dit terrein wel erg mager. Zo moeilijk kan het toch niet zijn om de beginselen van rechtsstaat en democratie en hun betekenis en consequenties voor de omgang tussen mensen en tussen mensen en de staat in een paar heldere dialogues duidelijk te maken? In essentie gaat het immers om een sociaal-politieke structuur en cultuur die is gericht op het, op vreedzame wijze en volgens vastgelegde procedures, oplossen van conflicten en vraagstukken. In die procedures hebben mensen rechten - ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de staat.

Grondrechten leggen met name die laatste rechten vast: ze beschermen individuen tegen de staat. Bakker schrijft abusievelijk overigens, in de context van de vrijheid van meningsuiting: 'In de Grondwet staat ook dat de overheid de burgers moet beschermen: de grondrechten'. Als dat al opgaat, dan toch alleen voor de sociale grondrechten. De overheid beschermt de vrijheid van meningsuiting van de burgers niet, de Grondwet verbiedt bemoeienis van de staat met de meningsuiting van de burgers.

Nogmaals, KNS heeft niet de pretentie een volledige cursus burgerschapsvorming te bieden en dat is terecht. Als het opnemen in de cursuseindtermen van de Deltawerken en de Kamer van Koophandel echter ten koste moet gaan van essentiële kennisverschaffing van rechtsstatelijke en democratische beginselen en hun specifieke Nederlandse verschijningsvorm, dan is er iets fundamenteels mis. Niet zozeer met Bakkers boek, want hij kan daar misschien niet zo veel aan doen, als wel met de politiek-dominante opvatting over wat integratie behoort te zijn en wat voor cursus daar bijhoort. ■

CSE-Maatschappijleer 2006

Dit jaar hebben we, naast de gebruikelijke besprekingen in Amsterdam en Tilburg, voor het eerst ook examenbesprekingen in Heerenveen gehouden. Met name bij de bespreking van het vmbo-examen was de opkomst zo gering, dat we nog niet zeker zijn of we komend jaar opnieuw besprekingen in Heerenveen zullen organiseren. Bij de examenbesprekingen kwam wel een fout in het correctiemodel van het vmbo aan het licht en na een snelle actie van het NVLM-bestuur kwam de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO) met een aanpassing voor de beoordeling.

In de examentijd heeft een aantal leden bij het secretariaat de standaard klachtenbrief over gebrekkige correctie van het examenwerk opgevraagd. De onderlinge kwaliteitscontrole is nog steeds een waardevol middel om het niveau van het maatschappijleeronderwijs enigszins te borgen. Er is natuurlijk veel meer nodig, maar het is een nuttige procedure.

Het NVLM-bestuur heeft weer oorkonden opgestuurd voor leerlingen die het cijfer negen of hoger scoorden voor het centraal schriftelijk eindexamen en opnieuw gingen de meeste oorkonden naar de leerlingen van Huub Francort uit Maastricht.

Combinatiecijfer havo/vwo vanaf augustus 2007

Eerder schreef ik dat eind april een aantal Tweede-Kamerfracties aan de minister heeft gevraagd om een reactie op de twee NVLM-voorstellen over het combinatiecijfer te geven. Op 31 mei gaf de minister te kennen

dat zij onze voorstellen niet wilde overnemen. Op 14 juni hebben wij opnieuw de onderwijspecialisten een brief gestuurd met aangepaste voorstellen om het combinatiecijfer een andere invulling te geven (een vergelijkbare constructie als de slaag/zak-regeling in het vmbo). Een aantal Kamerfracties vroegen vervolgens de minister of zij deze voorstellen wilde overnemen. Opnieuw was het antwoord van de minister helaas niet positief. Wordt vervolgd.

Pleidooi hoogleraren voor Maatschappijwetenschappen

Eind mei heeft het bestuur via e-mail aan alle leden en alle scholen een pleidooi gestuurd van een keur aan wetenschappers (o.a. De Beus, Schnabel, De Gier en Klandermans) waarin zij een lans breken voor de invoering van Maatschappijwetenschappen.

Dag van de Sociologie

Op 8 juni werd aan de Universiteit van Tilburg de Dag van de Sociologie gehouden, een door de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV) en de Vlaamse Vereniging voor Sociologie (VVS) georganiseerd congres. Een onderdeel van het plenaire programma was een forumdebat over de betekenis van Sociologie in het middelbaar onderwijs en ook het NVLM-bestuur was in het forum vertegenwoordigd. Lieke Meijs (SLO) gaf als inleiding op het debat een beknopt historisch overzicht en een schets van de situatie vanaf 2007. Wat ik zelf heel sympathiek vond was de oproep van Wout Ultee aan alle collega-hoogleraren om *een* keer per jaar lessen voor vwo-leerlingen te verzorgen om zodoende jongeren te laten kennis nemen van de sociale wetenschappen *en* tegelijkertijd de secties Maatschappijleer op scholen te ondersteunen. Vanuit de zaal werd ook aan het bestuur van de NSV gevraagd om initiatieven te ontplooiën

om de contacten met maatschappijleerdocenten te verstevigen. Het is weer een stapje verder in de samenwerking: na vier jaar sociale wetenschappers op onze Docentendag Maatschappijleer te hebben uitgenodigd, nu ook maatschappijleerdocenten op de Dag van de Sociologie.

Community Maatschappijleer

Ten slotte wil ik hierbij docenten oproepen om ideeën en lesmaterialen via de community Maatschappijleer (www.digischool.nl/ma/community) uit te wisselen. Zeker nu het komend jaar weer van alles aan de lesprogramma's moet worden aangepast is het een waardevol medium om met *lotgenoten* te overleggen.

Arthur Pormes

NVLM-bestuur

Arthur Pormes, voorzitter

telefoon.: 0346-262888

a.pormes@brokledede.nl

Coen Gelinck, secretaris

Nieuwe Prinsengracht 78 II

1018 VV Amsterdam

telefoon.: 020-6866972

coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon.: 0320-249481

tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals

erikcardinaals@home.nl

Ingrid Faas

ingridfaas@gmail.com

Eric Jensen

eric.jensen@planet.nl

Hans van Kruijsdijk

h.vankruijsdijk@fontys.nl

Berend-Jan Mulder

b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk

r.vanotterdijk@chello.nl

Regula Rexwinkel

rexraats@planet.nl

Hans Teunissen

hans_teunissen@hotmail.com

Glenn Truideman

gmtruideman@home.nl

Adviserend voor de Tweede Fase

Gerard Ruijs

geruijs@planet.nl

Girorekening NVLM: 1889654

www.nvln.nl

Geachte M&P-redactie,

Als nieuwbakken docent Maatschappijleer ben ik toch maar in de pen geklommen, nadat ik het april-nummer van *Maatschappij & Politiek* had gelezen. Vanwege drie artikelen, van Bessrou, Buitenweg en Peck, moet ik gewoonweg reageren.

Het is altijd goed om standpunten van diverse mensen te kennen. De schoonheid van dialoog en debat is immers leren door uitwisseling van meningen en argumenten. Dat had ik ook gehoopt met deze drie artikelen, maar bij elk van deze uitgesproken meningen miste ik een reactie, een nuancering van standpunten. Kort gezegd komen de meningen van Bessrou, Buitenweg en Peck respectievelijk neer op een orthodox-islamitische, links-idealistische en links-liberale visie.

Ik vroeg me daarom af wat ik er van mij als lezer tijdens het lezen van de artikelen wordt verwacht? Verwacht u een felle reactie op Bessrou's tegenstelling tussen *de westerlingen* en *sommige moslims*? Hoopt u dat ik enthousiast wordt over de onhaalbare idealen van Buitenweg? Verwacht u dat ik door de, Europees aandoende, bril van Peck meer van de Amerikaanse conservatieve politiek zal begrijpen?

Mag ik verwachten dat in de volgende *Maatschappij & Politiek* een meer seculiere, realistische en conservatieve reactie op deze artikelen komt? Mijn voorkeur als lezer gaat er overigens naar uit om meteen de tegenstellingen helder te krijgen en niet pas in een ander nummer. Of was dat de opzet en heb ik u gedeeltelijk bediend?

Met vriendelijke groet,

Marco Veldman

Reactie hoofdredacteur

Beste Marco Veldman,

Drie artikelen hebben u genoopt tot een reactie, met daarin verwerkt een vraag - wat verwachten wij van u als lezer? - en een wens - een seculiere, realistische en conservatieve reactie van redactiezijde op die respectieve artikelen. Bessrou gaf in zijn artikel zijn (orthodox-)islamitische visie op de cartoonoorlog. *Maatschappij & Politiek* had daarom gevraagd omdat het in het publieke debat over die kwestie, voorzover in Nederland gevoerd, daaraan grotendeels heeft ontbroken. De media-aandacht voor de islamitische reactie op de gewraakte cartoons beperkte zich immers vrijwel geheel tot de manifestaties van hysterie en gewelddadigheid in enkele Arabische landen. Het inleidende artikel, dat aan Bessrou's bijdrage voorafging, maakte dat overigens ook duidelijk.

Zoals Bessrou zijn persoonlijke, islamitische visie op de moeizame verhouding tussen *het Westen* en *de islam* gaf, zo gaf Buitenweg haar persoonlijke (toekomst-)visie op Europa en zo inventariseerde Peck vanuit kritisch perspectief de gevolgen in de Verenigde Staten van zes jaar conservatief-republikeinse dominantie. Alle drie de bijdragen zijn op persoonlijke titel geschreven en in hun opiniërende hoedanigheid geven ze opinies van de auteurs weer en niet van *Maatschappij & Politiek*, want *Maatschappij & Politiek* houdt er geen eigen politieke of religieuze opinies op na. Opiniërende bijdragen worden door de redactie in beginsel dus ook niet op de ingenomen standpunten beoordeeld.

Wat de redactie van u als lezer verwacht? Enthousiasme? Dat zou mooi zijn, maar dan wel in die zin dat dergelijke artikelen stimuleren tot nadere overdenking van de kwesties die ze aan de orde stellen. Als die stimulans tot reageren leidt, nog mooier!

Aan uw wens dat *Maatschappij & Politiek* zelf, en liefst direct vanuit een seculier, realistisch en conservatief perspectief op opiniërende bijdragen reageert, is lastig tegemoet te komen. In de eerste plaats om redenen van beginsel. Zoals ik hierboven al stelde: *Maatschappij & Politiek* hanteert geen van tevoren gekozen perspectief in sociaal-culturele en/of politiek-ideologische zin, wat overigens iets anders is dan zeggen dat het neutraal objectief is.

U hebt gelijk als u zegt dat voor het helder krijgen van allerlei tegenstellingen en tegengestelde visies een directe confrontatie daarvan in een en hetzelfde nummer de voorkeur geniet, boven het moeten wachten op latere nummers. Helaas behoort dat maar uiterst zelden tot de praktische mogelijkheden.

Hans van der Heijde

■ Mensenrechten, vecht tegen onrecht

Jongeren bewust maken van de mensenrechten in hun wereld en die daaromheen? Amnesty International heeft vanaf november weer een Rights Supporters-jongerenactie. Rights Supporters-actie 2006 gaat over mensenrechten en discriminatie. De actie biedt informatie, lesmateriaal en een bezoek van een gast uit het land van actie. Men kan samen met de leerlingen iets voor de mensenrechten doen.

Meedoen en/of informatie ontvangen? Mail dan naar rightssupporters@amnesty.nl of bel 020 - 7733569.

■ Kalender beeldvorming

COS Noord-Holland, een regionaal centrum voor internationale samenwerking, heeft een kalender gemaakt over onderwerpen als beeldvorming, vooroordelen en cultuurverschillen. In de kalender vindt u veel concrete en aantrekkelijke werkvormen om met deze onderwerpen aan de slag te gaan. De kalender loopt van september 2006 tot en met juli 2007, dus u kunt er het hele schooljaar plezier van hebben. De kalender past bijzonder goed bij de eindtermen Maatschappijleer. Aan bod komen onderwerpen als normen en waarden, selectieve waarneming en generalisatie, maar ook het onderwerp nature/nurture en de theorie van Geert Hofstede komen voorbij. Daarnaast maakt COS Noord-Holland ook gebruik van het gegeven dat het hier om een kalender gaat: in september 2006 is er aandacht voor de Ramadan,

in mei 2007 voor verkiezingen, beeldvorming en media, en in juni 2007 voor Roze Zaterdag en het COC.

Als u een exemplaar van de kalender wilt ontvangen kunt u mailen of bellen naar Esther Anker: e.anker@cosnoordholland.nl of 072 - 5202517.

■ Focus op de maatschappij 13-16

In het najaar van 2006 zendt SchoolTV weer vier nieuwe afleveringen van de serie Focus op de maatschappij uit.

De programma's zijn niet aan een bepaalde vmbo-methode gebonden, maar de onderwerpen komen wel in de verschillende methoden aan bod. In elk programma staat de ervaring van een jongere met de volgende thema's centraal: reclame (programma 13), de rechtbank (programma 14), religie (programma 15) en samenlevingsvormen (programma 16). Het ervaringsverhaal vormt de rode draad door het programma. Hierdoor zal de herkenbaarheid bij de leerlingen groot zijn. Het ervaringsverhaal wordt vervolgens vanuit de verschillende benaderingswijzen bekeken: sociaal-cultureel, politiek-juridisch, sociaal-economisch en veranderingsvergelijkend. Op deze manier maken de leerlingen kennis met andere meningen, waarna zij worden gestimuleerd om hun eigen mening zorgvuldig vast te stellen. Elk programma duurt 15 minuten.

Via de internetpagina www.eigenwijzer.nl/focus zal extra informatie worden gegeven waar de leerlingen zelfstandig mee kunnen werken. De programma's zijn ook op deze internetpagina te vinden. De docentenhandleiding bevat een beschrijving van de programma's, achtergrondinformatie en kopieerbare werkbladen. Dit project biedt mogelijkheden om met Teleblik te werken. Verder zal er een overzicht worden opgenomen bij welke onderdelen van bestaande methoden de programma's het beste aansluiten. De handleiding à € 14 (digitale versie € 9,95) is telefonisch via 0900-1344 (20ct/min) of via internetpagina www.schooltv.nl bestellen te bestellen.

■ Vecht tegen onrecht

Amnesty International kent heel wat mensen die steun kunnen gebruiken in hun strijd voor de mensenrechten. Het is erg belangrijk om de mensenrechten te kennen en om ze te kunnen gebruiken. Daarom houdt Amnesty dit jaar voor de vierde keer de actie Rights Supporters. Nederlandse scholieren kunnen aan de slag om actie te voeren tegen discriminatie. Jongeren uit Nederland kunnen daarbij helpen! Rights Supporters actie 2006 gaat over mensenrechten en discriminatie en maakt jongeren bewust van de mensenrechten in hun wereld en die daaromheen?

De actie biedt informatie, lesmateriaal en een bezoek van een gast uit het land van actie. Men kan samen met de leerlingen iets voor de mensenrechten doen.

De actie Rights Supporters begint op 20 november, de Dag van de Rechten van het Kind. Vanaf 10 december, de Dag van de Rechten van de Mens, zijn er gasten op bezoek in Nederland. Zij zullen dan scholieren van het voortgezet onderwijs vertellen over hun werk en hun vragen zich voor hen in te zetten. De scholieren kunnen een uitdaging aangaan om daadwerkelijk iets voor hen te betekenen. Jongeren kunnen tot begin januari 2007 het resultaat van hun uitdaging insturen.

Meedoen en/of informatie ontvangen? Mail dan naar rightssupporters@amnesty.nl of bel 020 - 7733569.

■ Falende instituties

De multiculturele samenleving heeft de laatste jaren zwaar onder vuur gelegen. Het belangrijkste kritiekpunt: problemen zijn niet benoemd, laat staan aangepakt. Dat zou alles hebben te maken met een te slappe houding van politiek en bestuurders: met softies die geen kritiek op andere culturen durven te leveren en met allochtonen die weigeren zich aan te passen aan onze normen en waarden aan te passen. Bij alle verhitte discussies over het multiculturele probleem blijft de rol van de maatschappelijke instituties vaak opvallend onderbelicht. Onder redactie van hoogleraar Sociale Cohesie Ruben Gowricharn geven negen wetenschappers hun visie op de multiculturele samenleving. Ze trekken de contouren van hardnekkige heikele kwesties, onderzoeken de institutionele context en dringen door tot zwakke plekken. Waar ontbreekt het aan, wat gaat er mis en hoe kan het beter? De verschillende visies resulteren in een genuanceerd beeld van een vaak verhitte discussie.

De bijdragen aan Falende instituties vormen geen sluitend geheel, en dat was de pretentie ook niet. Wel dragen alle auteurs een duidelijk standpunt uit dat tot doordenken nodigt. Waarmee ze een positieve bijdrage leveren aan het tot nu toe zo weinig redelijke debat over de multiculturele samenleving.

Ruben Gowricharn (red.), Falende instituties, Negen heikele kwesties in de multiculturele samenleving, FORUM, 2006. Voor meer informatie: www.forum.nl.

*Het volgende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 9 oktober.*

(advertentie)

Onderwijskrant URUZGAN

Volgens deskundigen zijn de 1400 Nederlandse soldaten in Uruzgan (Afghanistan) bezig met één van de gevaarlijkste missies van het Nederlandse leger sinds de Tweede Wereldoorlog. Waarom stuurt de Nederlandse regering 'onze' soldaten naar zo'n instabiele regio en wat staat de militairen daar te wachten?

Over deze en andere vragen heeft het IPP een onderwijskrant gemaakt. De krant is vanaf begin september te bestellen bij het IPP.

Doelgroep

Hogere klassen vmbo-t/havo/vwo.

Zodra de krant gereed is vindt u op www.publiek-politiek.nl een pdf-bestand van de krant. U kunt dan zelf beoordelen of de krant geschikt is voor uw leerlingen.

Een greep uit de inhoud

- Interviews met soldaten en hun ouders
- De geschiedenis van Afghanistan
- De besluitvorming in Nederland
- Waarom sturen we troepen naar Uruzgan?
- Wie komen de Nederlandse soldaten daar tegen?
- Interviews met Nederlanders van Afghaanse afkomst
 - Opium en papaver, godsdienst en democratie
 - Vragen en opdrachten

De krant is geïllustreerd, telt **8 pagina's** en wordt in principe als pakket van 35 exemplaren aangeboden.

De prijs van het pakket bedraagt **€ 39,-**, incl. verzendkosten.

De losse prijs bedraagt **€ 1,60**, exclusief verzendkosten.

Vanaf begin september te bestellen

Instituut voor Publiek en Politiek

020 521 76 00

Of via de website www.publiek-politiek.nl

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Iris Gerdez, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Gerard van Rossum, Matthijs van Waveren, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Roeland Koning

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@publiek-politiek.nl

(bij onderwerp vermelden t.a.v. redactie M&P)

Abonnementsprijs M & P

€40,75 per jaar, Studenten €35,30, scholen

en instellingen €44,90. M & P verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers

€5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

22 november Tweede - Kamerverkiezingen

In aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november 2006 bereidt het IPP weer allerlei verkiezingsactiviteiten voor. Naast de inmiddels traditionele, en een aantal nieuwe websites organiseert het IPP traditiegetrouw ook dit jaar weer de

Landelijke Scholierenverkiezingen op dinsdag 21 november 2006

De Scholierenverkiezingen zijn een goede aanleiding om in verkiezingstijd extra aandacht te besteden aan politieke besluitvorming. Niet voor niets deden in 2003 meer dan 300 scholen in het voortgezet onderwijs en 91.000 leerlingen aan de scholierenverkiezingen mee. Deelname is gratis, mede dankzij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Stemmen kan schriftelijk of via Internet. Voor de Scholierenverkiezingen bestaat altijd veel mediabelangstelling. Naast radio en televisie melden nagenoeg alle dagbladen de uitslag en trends. Ook het Radio 1 Journaal besteedde er de laatste keer vanuit verschillende scholen aandacht aan.

Doe ook mee op 21 november en meldt uw school vandaag nog aan!

Ga hiervoor naar www.scholierenverkiezingen.nl en vul het aanmeldingsformulier in.

Heeft u vragen over de Scholierenverkiezingen? Neem dan contact op met Ewoud Poerink van het IPP, (020) 521 76 55.

**SCHOLIERENVERKIEZINGEN 2006:
u doet toch zeker ook mee...?**

DE HAAGSE TRIBUNE

VIER GRATIS
DAGPROGRAMMA'S
ROND HET BINNENHOF

De Tweede-Kamerverkiezingen van 22 november komen eraan! De Haagse Tribune laat scholieren uit het voortgezet onderwijs ter plekke de werking van ons parlementair systeem zien, met alle rituelen en gezichten die daarbij horen.

Met introductie, film, puzzel, bezoeken aan de Tweede Kamer en Haags Historisch Museum, gesprekken met Kamerlid, wie is wie, wat zit waar op het Binnenhof en nog veel meer. Kijk op www.dehaagsetribune.nl, kies uit vier gratis dagprogramma's en meldt u vandaag nog aan.

De Haagse Tribune is een initiatief van het Instituut voor Publiek en Politiek, in samenwerking met de afdeling Communicatie van de Tweede Kamer en van het Haags Historisch Museum.

voorop heeft gelopen. ■

